

ATLANTIS

M I L A N K U N D E R A

jakub a jeho pán

POCTA DENISI DIDEROTVI

S ÚVODEM AUTORA

A DOSLOVEM FRANÇOISE RICARDA

ÚVOD K JEDNÉ VARIACI

© Milan Kundera 1981
Epilogue © François Ricard 1984
ISBN 80-7108-032-2

Když Rusové obsadili v roce 1968 mou malou zemi, všechny moje knihy byly rázem zakázány a já jsem neměl žádnou legální možnost si vydělávat na živobytí. Mnozí lidé mi chtěli pomoci: jeden divadelní režisér za mnou jednoho dne přišel a nabídl mi, abych napsal pod jeho jménem divadelní adaptaci Dostojevského *Idiota*.

Tak jsem si tedy znovu přečetl *Idiota* a pochopil jsem, že i kdybych měl umřít hladem, nemohl bych se pustit do té práce. Ten svět přehnaných gest, temných hloubek, agresivní sentimentality mě odpuzoval. Pocítil jsem náhle, nevysvětlitelně, stesk po *Jakubu fatalistovi*.

„Nedal byste přednost Diderotovi před Dostojevským?“

Nechtěl dát Diderotovi přednost, ale já jsem se už nemohl zbavit té zvláštní touhy; abych mohl zůstat co nejdéle ve společnosti Jakuba a jeho pána, začal jsem si je představovat jako postavy své vlastní divadelní hry.

Proč ta náhlá averze vůči Dostojevskému?

Protiruská reflexe Čecha traumatizovaného okupací své země? Nemyslím, protože jsem nikdy nepřestal mít rád Čechova. Pochybuji o estetické hodnotě jeho díla? Ne, protože moje nechuť, kterou jsem byl zaskočen, si nedělala nárok na žádnou objektivitu.

To, co mě dráždilo u Dostojevského, bylo *ovzduší* jeho knih; svět, v němž se všechno proměňuje v cit; jinak řečeno: kde je cit pozvednut na úroveň hodnot a pravd.

Byl třetí den okupace. Seděl jsem za volantem auta někde mezi Prahou a Českými Budějovicemi (ano, město, kam Camus

situoval své *Nedorozumění*). Na silnicích, na polích, v lesích, všude tábořili ruští vojáci. Potom zastavili mé auto. Tři vojáci ho začali prohlédávat. Když prohlídka skončila, důstojník, který řídil operaci, se mě zeptal: „Kak čuvstvujetės?“ tedy: „Jak se cítíte?“ Otázka nebyla ani zlomyslná ani ironická. Naopak: důstojník pokračoval: „To všechno je veliké nedorozumění. Ale to se dá do pořádku! Musíte vědět, že milujeme Čechy! My vás máme rádi. My vas ljubim!“

Krajina zpusťošená tisíci tanky, budoucnost země zkažená na staletí, čeští státníci zatčení a odvěčeni, a důstojník okupační armády vám vyznává lásku. Rozumějte mi dobře, nechťel tím vyjádřit svůj nesouhlas s okupací, vůbec ne. Všichni mluvili tehdy přibližně jako on: jejich postoj nebyl založen na sadistickém požitku znásilňujících, nýbrž na jiném archetypu: na zraněné lásce: proč ti Češi (které máme tak rádi!) nechťejí žít s námi a stejným způsobem jako my? Jaká škoda, že jsme musili užít tanků, abychom je naučili, co je to láska!

3

Citovost je neodmyslitelná od člověka, ale stává se nebezpečnou od chvíle, kdy se považuje za hodnotu, za kritérium pravdy, za ospravedlnění jednání. Národnostní city, i ty nejvznešenější, jsou s to kdykoli ospravedlnit nejhorší hrůzy; a člověk, hruď nadmutou lyrickými city, se dopouští nízkosti ve svatém jménu lásky.

Citovost, která nahrazuje racionální myšlení, se stává základem neporozumění a nesnášenlivosti; stává se, jak to řekl Karl Gustav Jung, „superstrukturou brutality“.

Povznesení citu na úroveň hodnot sahá velmi daleko do minulosti, možná až tam, kde se křesťanství oddělilo od judaismu. „Miluj Boha a čín, co se ti líbí!“ řekl svatý Augustin. Slavná věta je velmi výmluvná: kritérium pravdy se takto přemístilo z vnějšku do nitra: do libovůle subjektivního. Neurčitost láskyplného citu („miluj Boha!“ – křesťanský imperativ) nahrazuje

[8]

jasnost Zákona (imperativ judaismu) a stává se neuchopitelným kritériem morálky.

Dějiny křesťanské společnosti jsou tisíciletá škola citovosti: Ježíš na kříži nás naučil zbožňovat bolest; rytířská poezie objevila lásku; buržoazní rodina nám dala pocíťt stesk po domově; politické demagogii se podařilo sentimentalizovat vůli k moci. Veškeré bohatství, moc a krása naší citovosti byla vymodelována těmi dlouhými dějiny.

Ale počátkem renesance se západní citovost vyrovnala doplňujícím duchem: duchem rozumu a pochyby, duchem hry a vědomím relativity lidských věcí. V té chvíli vstupuje Západ do období své plnosti.

Ve svém slavném projevu na Harvardu Solženicyn situoval počátek krize Západu právě do období renesance. V tomto soudu se vyjevuje a vyjadřuje Rusko jakožto samostatná civilizace; její dějiny se totiž odlišují od západních dějin právě absencí renesance a ducha, který z ní vzešel. To je důvod, proč ruská mentalita zná jinou rovnováhu mezi rozumovostí a citovostí; v této jiné rovnováze (či nerovnováze) se skrývá slavné tajemství ruské duše (její hlubokosti stejně jako její brutálnosti).

Když tíživá ruská iracionalita dopadla na mou zemi, pocíťt jsem instinktivní potřebu nadýchat se zhluboka ducha západního Novověku. A zdálo se mi, že není koncentrován nikde s takovou hutností jako v tom karnevalu inteligence, humoru a fantazie, jímž je *Jakub fatalista*.

4

Kdybych měl sám sebe definovat, řekl bych, že jsem hedonista chycený do pasti extrémně zpolitizovaného světa. To je situace, o které vyprávějí mé *Směšné lásky*, které mám ostatně nejraději ze svých knih, protože se v nich odráží nejšťastnější období mého života. Podivná koincidence: dopsal jsem poslední povídku (psal jsem je během celých šedesátých let) tři dny před invazí Rusů.

[9]

Když vyšlo v roce 1970 francouzské vydání té knihy, kritika mluvila o tradici osvícenského století. Rozrušen tím srovnáním, opakoval jsem potom s poněkud dětinskou náruživostí, že miluji osmácté století. Abych pravdu řekl, nemiloval jsem ani tolik osmácté století jako Diderota. A abych byl ještě upřímnější: miloval jsem jeho romány. Abych byl ještě přesněji: miloval jsem *Jakuba fatalistu*.

Takové vidění Diderotova díla je jistě příliš osobní, ale možná ne tak docela neospravedlnitelné: je totiž možno se obejít bez Diderota—autora divadelních her; je možno pochopit dějiny filozofie, aniž známe pojednání velkého encyklopedisty; ale trvám na tom, že dějiny románu by zůstaly neúplné a nepochopené bez *Jakuba fatalisty*. Řekl bych dokonce, že toto dílo trpí tím, že je zkoumáno většinou v kontextu Diderotových spisů, a nikoli v kontextu světového románu; jeho skutečná velikost je totiž zřejmě jen v sousedství *Dona Quijota* nebo *Toma Jonesa*, *Ulyssa* nebo *Ferdýdurka*.

Namítnete mi, že vedle jině jeho činnosti byl pro Diderota jeho *Jakub fatalista* spíš jen pouhým pobavením, divertimentem, a že byl ostatně navíc silně ovlivněn svým velkým modelem: *Tristramem Shandym* Laurence Sterna. Pokusím se odpovědět na tu námitku:

5

Slyším často, že román už vyčerpал všechny své možnosti. Mám opačný dojem: během čtyř set let svých dějin román *zmeskal* mnoho svých možností: nechal mnoho velkých příležitostí nevyužitých, mnoho cest zapomenutých, mnoho volání oslyšených.

Tristram Shandy Laurence Sterna je jedním z těch velkých a ztracených populů. Dějiny románu využily až do posledních důsledků příklad Samuela Richardsona, který formou „románu v dopisech“ objevil psychologické možnosti umění románu. Na druhé straně věnovaly však jen pramálo pozornosti perspektivám obsaženým v díle Sternově.

[10]

Tristram Shandy je román—hra. Sterne se zastavuje předlouze u dnů početí a narození svého hrdiny, aby pak opustil příběh jeho života lehkomyslně a skoro navzdýcky; povídá si se čtenářem a ztrácí se v nekonečných digrestích; začíná vyprávět epizodu, aniž ji kdy dokončí; vsune věnování a předmluvu doprostřed knihy atd. atd.

Zkrátka: Sterne nebuduje svůj příběh na *jednotě děje*, na tomto principu považovaném za cosi, co patří k samému pojmu román. Román, ta velká hra s vymyšlenými postavami, je pro něho neomezenou svobodou formální vynalézavosti.

Jeden americký kritik, aby obhájil Laurence Sterna, napsal: „Tristram Shandy although it is a comedy, is a serious work, and it is serious throughout.“ Pane bože, vysvětlete mi, co je to vážná komedie a čím se liší od té, která je nevážná? Citovaná věta nemá žádný smysl, ale prozrazuje paniku, která se zmocňuje literární kritiky před vším, co se netváří vážně.

Chtěl bych proto říci imperativně: žádný román hodný toho jména nebere svět vážně. Co to znamená ostatně říci „brát svět vážně“? To zřejmě znamená: věřit v to, co nám svět předkládá k víře. Od *Dona Quijota* až po *Ulyssa* román popírá to, co nám svět předkládá k víře.

Ale namítnete: román může odmítat věřit v to, co nám svět předkládá k víře, a přitom přece věřit ve svou vlastní pravdu; může nebrat svět vážně, a být přitom sám naprosto vážný.

Ale co je to „být vážný“? Vážný je ten, kdo věří v to, co sám předkládá jiným k víře.

A právě to není případ *Tristrama Shandyho*; toto dílo, abych učinil ještě naposledy narážku na amerického kritika, je nevážné throughout, naprosto; nepřekládá nám k víře nic: ani pravdu svých postav, ani pravdu svého autora, ani pravdu románu jako literárního žánru: všechno je učiněno otázkou, všechno se stává předmětem pochyb, všechno je hra, všechno je zábava (aniž je považována za něco méněcenného), a to se všemi důsledky, které z toho plynou pro formu románu.

Sterne objevil nesmírné možnosti hry skryté v románu, a objevil tak novou cestu v jeho vývoji. Jenomže nikdo nebyl ochoten

[11]

slyšet jeho „vyzvání na cestu“. Nikdo ho nenásledoval. Nikdo – jen Diderot.

Jen on sám byl vnímavý na to volání nového. Bylo by absurdní znevážit proto jeho originalitu. Nikdo ji neupírá Rousseauovi, Laclosovi, Goethovi pod záminkou, že věděl mnoho (oni a celý další vývoj románu) příkladu starého a naivního Richardsona. Jestli je podobnost mezi Sternem a Diderotem tak nápadná, je to proto, že jejich společný podnik zůstal v dějinách románu docela osamoceny.

6

Rozdíl mezi *Tristramem Shandym* a *Jakubem fatalistou* nejsou ostatně méně důležité než podobnosti.

Je tu především *rozdíl temperamentu*. Sterne je pomalý; jeho metodou je zpomalování; jeho optikou je mikroskop (umí zastavit čas a izolovat jednu vteřinu života tak, jak to učiní později James Joyce).

Diderot je rychlý; jeho metodou je zrychlování; jeho optikou je dalekohled (neznám více strhující začátek románu než první stránky *Jakuba fatalisty*: virtuózní proměňování rejstříků; smysl pro rytmus; *prestissimo* prvních vět).

Je tu dále *rozdíl struktury*: *Tristram Shandy* je monolog jediného vypravěče, *Tristrama samotného*. Sterne sleduje drobně nahlédně všechny vrtochy jeho podivínského myšlení.

U Diderota vypráví příhody románu šest vypravěčů, kteří přerušují jeden druhého: autor sám (v dialogu se čtenářem); pán (v dialogu s Jakubem); Jakub (v dialogu s pánem); hospodská (v dialogu se svými posluchači); a markýz des Arcis. Dominantní postup všech jednotlivých příběhů je dialog (jeho virtuozita nemá obdoby). Ale vypravěči vyprávějí ty dialogy sami „dialogující“ (dialogy jsou takto zarámovány do dalších dialogů), takže celek románu je jen jedna nesmírná hlasitá konverzace.

A je tu ještě *rozdíl ducha*: kniha říkáte Sterne je kompro-

[12]

misem mezi duchem libertinským a sentimentálním, nostalgická vzpomínka na rabelaisovské veselí v stydlivém předpokojí viktoriánské epochy.

Diderotův román je výbuch drzé svobody bez autocenzury, exploze erotiky bez sentimentálního alibi.

A je tu konečně *rozdíl ve stupni realistické iluze*: Sterne sice převrací chronologii, ale události jsou přitom pevně zakotveny do času a místa. Postavy jsou podivínské, ale obdářeny vším, co nám dává věřit v jejich reálnou existenci.

Diderot vytváří prostor, který v dějinách románu před ním neexistoval: je to *holá scéna bez dekorace*: odkud příši? Neví se. Jak se jmenují? Co je nám po tom. Jak jsou staří? Ne, Diderot neudělá nic, aby nám dal uvěřit, že jeho postavy skutečně existují v nějakém determinovaném čase. V celých dějinách světového románu představuje *Jakub fatalista* nejradikálnější odmítnutí realistické iluze a estetiky takzvaného psychologického románu.

7

Praktika *reader's digest* odráží věrně hluboké tendence naší doby a dává mi myslit na to, že jednoho dne veškerá minulá kultura bude úplně přepsána a úplně zapomenuta za svým *rewritingem*, za svým přepsáním. Kinematografické a divadelní adaptace velkých románů jsou pouze *reader's digest* sui generis. Nejde o to hájit neposkvrněné panenství uměleckých děl.

Samozřejmě, Shakespeare také přepisoval díla napsaná před ním jinými autory. Ale nedělal nikdy *adaptace*; použil cizího díla, aby z něho učinil téma své vlastní *variace*, jejímž byl suverénním autorem. Diderot si vypůjčil u Sterna celý příběh Jakuba zraněného na koleni, přenášeného na vozíku a ošetřovaného krásnou ženou. Čímž však Sterne ani neimitoval, ani neadaptoval. Napsal variaci na jeho téma.

Naproti tomu všechny transpozice *Anny Kareniny*, jak je známe z divadla a z filmu, jsou adaptace, to jest redukce. Čím

[13]

víc chce adaptátor zůstat diskrétně skryt za románem, tím víc ho zrazuje. Tím, že ho redukuje, zbavuje ho nejenom jeho půvabu, ale i jeho smyslu.

Abych zůstal u Tolstého: způsobem radikálně novým v dějinách románu položil Tolstoj otázku lidského činu: objevil osudnou důležitost, jakou pro rozhodnutí mají příčiny rozumem nepostizitelné. Proč si Anna vzala život? Tolstoj došel až k vnitřnímu monologu téměř joyceovskému, aby nám ukázal pletivo iracionálních motivací, které neviditelně vedly hrdinku. Nuže, každá adaptace tohoto románu, už samou povahou *reader's digestu*, se snaží učinit příčiny Annina jednání jasné a logické, racionalizovat je; adaptace se tak stává čirou negací toho, co je originálním přínosem adaptovaného románu.

Dá se to říct také jinak: jestli smysl románu přežije svůj *rewriting*, je to nepřímý důkaz podprůměrné hodnoty románu. Nuže, ve světové literatuře jsou dva romány absolutně neredukovatelné, totálně nepřepsatelné: *Tristram Shandy* a *Jakub fatalista*. Ten geniální nepořádek, jak ho zjednodušit, aby z něho něco zůstalo? A co z něho má vlastně zůstat?

Je možno například oddělit příběh paní de La Pommeraye a udělat z něho divadlo nebo film (Cocteau jako scenárista, Brassens jako režisér to ostatně udělali). Ale to, co z toho vzejde, je pouhá banální anekdota zbavená všeho šarmu. Krása tohoto příběhu je totiž neoddělitelná od způsobu, jakým ho Diderot vypráví: 1) žena z lidu vykládá události, které se odehrály v prostředí, jež je jí zcela vzdálené; 2) jakákoli melodramatická identifikace s postavami je nemožná, neboť příběh je ustavičně a nevhodně přerušován jinými anekdotami a jinými řeči a též 3) neustále komentován, analyzován, diskutován; ale 4) každý z komentátorů dochází k jiným závěrům, takže příběh paní de La Pommeraye je *antimoralita*.

Proč to všechno vyprávím? Abych vykřikl spolu s Jakubovým pánem: „At zhynou všichni přepisovači! Ať jsou vymiskováni a ať jsou jim uřezány uši!“

[14]

A samozřejmě abych řekl, že *Jakub a jeho pán* není adaptace; je to moje vlastní hra, moje vlastní „variance na Diderota“, nebo, protože byla počata v obdivu, moje „pocita Diderotovi“.

Tato „variance – pocita“ je mnohonásobně setkání; setkání dvou spisovatelů, ale i dvou století. A též setkání románu a divadla. Forma dramatického díla byla vždycky mnohem strnulější a normativnější než forma románu. Divadlo nikdy nemělo svého Laurence Sterna. Napsal jsem tedy nejen „pocitu Diderotovi“, ale též „pocitu románu“, snaže se dát své komedii tu formální svobodu, kterou Diderot-romanopisec objevil a Diderot-autor divadelních her nikdy nepoznal.

Konstrukce je taková: na křehkých základech cesty Jakuba a jeho pána spočívají tři milostné historie: pánova, Jakubova a paní de La Pommeraye. Zatímco dvě první jsou lehce (druhá dokonce jen velice lehce) spojeny s rozuzlením cesty, třetí, která zaujímá celé druhé jednání, je z technického hlediska pouhou epizodou (nesouvisí s hlavním dějem). To je evidentní překročení toho, co se nazývá zákonem dramatické konstrukce. Ale v tom jsem právě viděl svoji sázku: zřící se přísné jednoty děje a vytvořit souvislost celku subtilnějšími prostředky: technikou polyfonie (tři historie nejsou vyprávěny jedna za druhou, ale jsou vzájemně propleteny) a technikou variací (tři historie jsou tři variance na společné téma). (Takto tato hra, která je „variací na Diderota“, je zároveň „pocitou technice variance“, stejně jako jí byl sedm let poté můj román *Knihla smíchu a zapomnění*.)

Pro českého autora v letech sedmdesátých bylo podivné myslit na to, že *Jakub fatalista* (napsaný také v sedmdesátých letech) nebyl nikdy vytištěn za života svého autora a že jenom rukopisné

[15]

kopie mohly být distribuovány ohraničenému a důvěrnému publiku. Co bylo v epoše Diderotově výjimkou, stalo se o dvě stě let později v Praze společným osudem všech významných českých autorů, jimž jsou zakázány tiskárny a mohou své knihy vidět jen v podobě strojpisu. To začalo ruskou invazí, to trvá a podle vši pravděpodobnosti bude trvat.

Napsal jsem *Jakuba a jeho pána* pro svou intimní potěchu a možná s mlhavou myšlenkou, že by mohl být jednou hran v nějakém českém divadle pod vypůjčeným jménem. Místo podpisu roztrousil jsem v textu (ještě jeden žert a další variace!) několik vzpomínek na předchozí knížky: dvojice Jakuba a jeho pána je evokací dvojice přátel ze *Zlatého jablka věčné touhy (Směšné lásky)*; najdete tam narážky na *Ptákovinu*, na *Život je jinde* a též na *Valčík na rozloučenou*. Ano, to byly vzpomínky; celá hra byla rozloučení s mým životem spisovatele, „rozloučení ve formě divertimenta“. O *Valčíku na rozloučenou*, který jsem dopisoval v přibližně stejné době, jsem byl přesvědčen, že je mým posledním románem. A přece jsem neprožíval to rozloučení s hořkou pachutí osobního ztroskotání; osobní loučení se mísilo s jiným loučením, které mě přesahovalo:

tvář v tvář věčnosti ruské noci prožíval jsem v Praze násilný zánik západní kultury takové, jaká byla počata na úsvitu Novověku, založené na individu a jeho rozumu, na pluralismu myšlení a toleranci. V malé západní zemi žil jsem zánik Západu. To bylo to velké loučení.

S negramotným venkovanem jako sluhou odesel Don Quijote jednoho dne ze svého domu, aby bojoval s nepřáteli. Sto padesát let po něm upravit Toby Shandy svou zahradu na maketu bojště; tam se oddával vzpomínkám na válečnické mládí doprovázen věrně svým sluhou Timem. Ten kulhal přesně tak jako Jakub, který deset let poté bavil svého pána během jeho cesty. Byl

stejně užvaněný a umíněný jako o sto padesát let později v rakousko-uherské armádě Švejk, který obveseloval a děsil svého pána obrlatjntanta Lukáše. Třicet let později pán a sluha Beckettova *Konce hry* se už ocitají na zcela vylidněné scéně světa. Cesta skončila.

Sluha a jeho pán prošli celými moderními západními dějinami. V Praze, městě velikého loučení, slyšel jsem jejich vzdalující se smích. Lpěl jsem na tom smíchu s láskou a s úzkostí, s jakou se lpí na věcech křehkých a pomíjivých, které jsou odsouzeny.

Páříž červenec 1981

Z francouzštiny přeložila V. H.

JAKUB A JEHO PÁN

POCTA DENISI DIDEROTVI

O TŘECH JEDNÁNÍCH

OSOBY

JAKUB
PÁN
HOSTINSKÁ
MLADÝ OTRAPA
STARÝ OTRAPA
JUSTINA
RYTÍŘ SAINT-OUEN
AGÁTA
MATKA AGÁTY
OTEC AGÁTY
KOMISAŘ
MARKÝZ
DCERA
MATKA
VESNÍČANÉ
RYCHTÁŘ
SLUŽEBNICTVO
JEAN, ČÍŠNÍK

Nabízí se snadná možnost, aby jediný herec hrál dvě různé postavy. Tak například v pařížské inscenaci komisař a rychtář, matka a matka Agáty, starý Otrapa a otec Agáty, Agáta a dcera byli hráni stejnými herci.

Představuju si Jakuba jako přinejmenším čtyřicátníka. Je stejně stár jako jeho pán nebo dokonce starší.

François Germond, autor znamenité ženevské inscenace, měl zajímavý nápad, který jsem mu rád schválil: když se Jakub a jeho pán znovu najdou v šestém výstupu třetího jednání, jsou už staří, jako by od předchozího výstupu uplynula mnohá léta.

[20]

Hra má být provozována bez přestávk. Jednotlivá jednání musí však být přesto jasně od sebe oddělena buď oponou, anebo kratším zatměním scény.

Dekorace: Během všech tří jednání se scéna nemění; jeviště je rozděleno na dvě části: přední je nižší, zadní část je vyvýšená, tvoří jakési velké pódium. Vpředu se odehrává veškerý přítomný děj; v zadní, vyvýšené části jeviště se odehrávají vyprávěné příběhy z minulosti.

Úplně v pozadí vyvýšené části jeviště jsou schůdky nebo žebřík vedoucí na půdu (kterou může a nemusí být vidět).

Věšinou je scéna (která má být co nejjednodušší a nejabs- traktnější) docela prázdná. Jen při některých epizodách si tam herci sami (služebníci) přinesou nutné rekvizity, třeba stůl, židli a podobně.

Jest třeba se vystříhat jakýchkoli ornamentálních, popisných nebo symbolických prvků dekorace. Jsou v naprostém rozporu s duchem hry.

Děj se odehrává v osmnáctém století, ale je to osmnácté století takové, jak o něm dnes sníme. Stejně jako jazyk hry není rekonstrukcí někdějšího jazyka, tak ani dekorace a kostýmy nemají mít přísně historický ráz. Historičnost postav (mám na mysli hlavně oba protagonisty) by měla být lehce rozostřena.

Poznámka o historii hry: napsal jsem ji asi v roce 1971 s nejasnou představou, že by ji nějaké české divadlo mohlo hrát pod cizím jménem. Teprve po mém odstěhování do Francie v roce 1975 ujal se toho textu můj drahý a nezapomenutelný přítel Evald Schorm a propůjčil mu své jméno, pod nímž pak byl Jakub a jeho pán inscenován v ústeckém divadle. Já sám jsem hru přeložil do francouzštiny a vydal v roce 1981 v nakladatelství Gallimard se svou předmluvou *Introduction à une variation* a s doslovem François Ricarda *Variations sur l'art de la variation*. Francouzská verze se pak stala předlohou pro další překlady, zejména do angličtiny, švédštiny, italštiny, španělštiny. Sám

[21]

jsem viděl slušné představení v Paříži, vynikající v Záhřebu, téměř geniální v Ženevě, katastrofální v Bruselu. Tehdy jsem pochopil, k jakému nedorozumění může vést moje „variace na Diderota“. Režiséři, kteří mají grafomanské sklony, si řeknou: když si Kundera mohl dovolit udělat variaci na Diderotův román, uděláme si my volnou variaci na jeho variaci. Nikdo si neumí představit, jaké blbiny přimyslí bruselský režisér mé hře, jejíž další provozování jsem tehdy okamžitě zakázal. Právě proto, že „divadelní variace“ na slavný román je sama o sobě velmi delikátní věc, která si vyžaduje přísnou rovnováhu mezi tím, co je z předlohy zachováno a co je k ní přidáno (rovnováhu mezi osmnáctým a dvacátým stoletím, mezi optimismem osvícenství a skepticismem našeho století), jest třeba inscenovat hru s naprostou přesností, věrností, jednoduchostí. Jinak se stane výsledek myšlenkovým galimatyášem.

Po bruselském představení považuju svého *Jakuba a jeho pána* především za knižní divadlo a povoluju jeho inscenování jen v případě, že jde o amatérská nebo chudá divadla (hra byla například uváděna desítkami amerických univerzitních souborů). Nedostatek peněžních prostředků je totiž jakousi zárukou, že režisér zvolí cestu největší možné prostoty. Nic nemůže napáchat v umění větší škody než mnoho peněz v rukou ambiciózního hlupáka.

1. JEDNÁNÍ

1. VÝSTUP

Jakub a Pán vejdou na scénu; jdou pár kroků a tu Jakubův zrak padne do hlediště; zarazí se...

JAKUB (*nenápadně*):

Pane... (*Upozorňuje Pána na publikum*): Proč na nás všichni tak čumí?

PÁN (*trochu se lekne a upravuje si šaty, jako by se bál, že vzbuzuje pozornost nějakou nedbalostí oděvu*):

Dělej, že o nich nevíš.

JAKUB (*publiku*):

Nechtěli byste se dívat na druhou stranu?... No co je?... Odkud jsme příšši? (*Mávně rukou za sebe*): Tam vodtamtud. A kam jdem? (*S filozofickou přezíravostí*): Copak člověk ví, kam jde? (*Publiku*): Víte snad vy, kam jdete?

PÁN:

Bohužel, Jakube, myslím, že vím, kam jdeme.

JAKUB:

Myslíte?

PÁN (*smutně*):

Myslím. Ale nemám chuť tě zasvěcovat do všech svých truchlivých povinností.

JAKUB:

Chcete mě donutit, abych vám připomněl, co se stalo Ezopovi? Jednou ho pán poslal do lázní. Cestou ho potkali policajti. – Kam jdeš? – Nevím, řekl Ezop. – Ty nevíš? Já když nevíš, tak půjdeš s námi. – Vidíte, řekl jim Ezop, neměl jsem pravdu, když jsem řekl, že nevím, kam jdu? Měl jsem namířeno do lázní, a jdu do basy. Můj pane, člověk nikdy neví, kam jde, věřte mi to. Ale jak říkal můj kapitán, tam nahoře to napsáno je.

[24]

PÁN:

A měl pravdu...

JAKUB:

Čert aby vzal Justinu i tu špinavou půdu, kde jsem s ní ztratil panictví!

PÁN:

Proč proklínáš tu dámu, Jakube!

JAKUB:

Protože když jsem ztratil panictví, ožral jsem se, otec se našel, že piju, začal mě tiskat, kolem jde právě regiment, já se dám naverbovat, strhne se bitva a já dostanu kulku do kolena. A ta kulka za sebou přivedla celé procesí dalších příhod. Bez té kulky bych se například nikdy nezamiloval.

PÁN:

Ty jsi se zamiloval? Tos mi nikdy neřekl!

JAKUB:

Je toho ještě mnoho, co jsem vám neřekl.

PÁN:

Tak o tom, jak ses zamiloval. Mluv.

JAKUB:

Kde jsem přestal. Aha, kulka do kolena. Spousta mrtvých a raněných, já ležím pod nimi. Druhý den mě najdou, hodí na vozík, aby mě odvezli do špitálu. Vozík drkotá a já řvu bolestí při každém otřesu. Pak najednou zastaví. Prosím je, aby mě položili na zem. Je to na konci vesnice a před chalupou stojí mladá žena.

PÁN (*spokojeně*):

No konečně!

JAKUB:

Jde dovnitř, vrací se s lahví vína a dává mi napít. Chtějí mě pak strčit zpátky na vůz, ale já se chytanu té ženy za sukni. Pak ztratím vědomí a proberu se až u ní v chalupě. Kolem mě stojí její děti, její manžel a ona mi otírá vlhkým šátkem čelo.

PÁN (*radostně rozrušen*):

Ty dacanel! Už vidím, jak to skončí!

[25]

JAKUB:
Houby vidíte, pane.
PÁN:
Ten muž tě přijal do svého domu a ty se mu takhle odvděčíš?
JAKUB:
Pane? Můžem snad za to, co uděláme? Můj kapitán říkal:
Všechno dobré i zlé, co se nám přihodí dole na zemi, je
psáno tam nahoře. Znáte nějaký prostředek, jak to písmo
tam smazat? Řekněte, pane: Mohu já nebyť? Mohu být já
někdo jiný? A když už jsem já já, mohu dělat něco jiného,
než co dělám?
PÁN:
Zajímá mě jedna věc. Jsi takový dacan proto, že je to psáno
tam nahoře? Anebo je to tam nahoře napsáno proto, že bylo
o tobě známo, že jsi dacan? Co je příčina a co je následek?
JAKUB:
Nevím, pane, ale nenazývejte mě dacanem.
PÁN:
Člověk, který svede ženu svému dobrodinci...
JAKUB:
A nenazývejte toho muže mým dobrodincem. Měl byste
slyšet, jak své ženě nadával, že se nade mnou smilovala a vzala
mě do chalupy.
PÁN:
Dělal dobře... Jakube, jak vypadala? Vypodobni mi ji!
JAKUB:
Ta mladá žena?
PÁN:
Ano.
JAKUB (*nejistě*):
Střední postavy...
PÁN (*ne zcela spokojen*):
Hm...
JAKUB:
Ale spíš vyšší než menší...

[26]

PÁN (*spokojeně kývá hlavou*):
Vyšší...
JAKUB:
Ano.
PÁN:
To mám rád.
JAKUB (*ukazuje*):
Pěkná prsa.
PÁN:
Silnější v prsou nebo v zadku?
JAKUB (*nejistě*):
V prsou.
PÁN (*smutně*):
Škoda.
JAKUB:
Vy máte raděj větší zadek?
PÁN:
Ano... Takový jako měla Agáta... A jaké oči?
JAKUB:
To už si nepamatuju. Ale měla černé vlasy.
PÁN:
Agáta měla blond.
JAKUB:
Já za to, pane, nemůžu, že nebyla jako vaše Agáta! Musíte
se s ní spokojit s takovou, jaká byla. Ale měla krásné dlouhé
nohy.
PÁN (*zasměně*):
Dlouhé nohy. Tos mi udělal radost.
JAKUB:
A veliký zadek.
PÁN:
Veliký zadek? Opravdu?
JAKUB (*ukazuje*):
Takovýchle...

[27]

PÁN:

Ty dacane! Dostal jsem na ni obrovskou chuť, jak mi ji líčíš!
A tys mu ji, tomu dobrému muži...

JAKUB:

Ne, pane, s tou ženou jsem vůbec nic neměl.

PÁN:

Tak co mi tu o ní vykládáš! Co s ní ztrácíme čas?!

JAKUB:

Přerušujete mě, pane, a to je hrozný zlozvyk.

PÁN:

Když já už jsem se na ni tak těšil –

JAKUB:

Vyprávím vám, jak ležím s prostřeleným kolenem, jak trpím,
a vy myslíte jenom na neřestí. A ještě do toho pletete jakousi
Agátu.

PÁN:

Nepřipomínej mi ji, Jakube!

JAKUB:

Sám jste ji připomněl.

PÁN:

Stalo se ti někdy, žes měl hroznou chuť na nějakou ženu,
a ona ti odpírala a odpírala...

JAKUB:

Ano. Justina.

PÁN:

Justina? Ta, cos s ní ztratil panictví?

JAKUB:

Ta.

PÁN:

To mi musíš vyprávět.

JAKUB:

Až po vás, pane...

2. VÝSTUP

Vzadu na vyvýšené části jeviště se už před delší chvílí objevily další postavy. Na schůdkách sedí mladý Otrapa a u něho stojí Justina. Na opačné straně jeviště je jiný pár. Na židli, kterou jí tam přinesl Rytíř Saint-Ouen, sedí Agáta a Rytíř stojí vedle ní.

SAINT-OUEN (volá na Pána):

Příteli!

JAKUB (ohlédne se s Pánem za jeho hlasem; pokyne hlavou k Agátě):

To je ona? (Pán přikývne.) A ten vedle ní?

PÁN:

Můj přítel. Rytíř Saint-Ouen. On mě s ní seznámil. (Ukáže pohledem na Justinu): A to je ta tvá?

JAKUB:

Jo. Ale ta vaše se mi líbí víc.

PÁN:

A mně zas ta tvoje. Je tlustší. Nechceš si je prohodit?

JAKUB:

To jste si měl vzpomenět tehdá. Dnes už je pozdě.

PÁN (vzdychne):

Dnes už je pozdě. A kdo je ten pořízek?

JAKUB:

Mladý Otrapa. Kamarád. Měli jsme na tu holku chuť oba. Jenomže z nějakých nepochopitelných důvodů on měl úspěch a já ne.

PÁN:

Byl jsi na tom jak já.

SAINT-OUEN (přešel od Agáty směrem k Pánovi na kraj pódiá):

Příteli, počínal sis zřejmě nějak neopatrně. Její rodiče se začali bát, aby nepřišla do lidských řečí.

PÁN (*rozhořčeně, Jakubovi*):

Zatracení maloměstáci! A že jsem tu holku zasypal penězi, to jim nevadilo?

SAINT-OUEN:

Ne, ne, váží si tě. Jenom by chtěli, aby ses konečně jasně vyjádřil. Jinak bys prý musil přestat navštěvovat jejich dům.

PÁN (*rozhořčeně, Jakubovi*):

Ale copak on sám mě k nim nezavedl? A nepovzbuzoval? A nesliboval, že bude povolná?

SAINT-OUEN:

Příteli, vyřizuju ti jen, co vzkázali.

PÁN (*Saint-Ouenovi*):

Dobrá. (*Vystupuje na vyvýšenou část jeviště*): A ty zase vyříd jim, že mě k oltáři nikdy nedostanou! A Agátě řekni, že se mnou musí napříště zacházet mnohem něžněji, jestli si mě chce uchovat. Nemám chuť utrácet čas a peníze, které bych u jiné dámy použil mnohem účelněji!

Saint-Ouen vyslechne Pánův vzkaz, ukloní se a zase se vzdaluje směrem k Agátě.

JAKUB:

Výborně, pane! Tak vás mám rád! Vy jste byl jednou v životě opravdu statečný?

PÁN (*na vyvýšené ploše jeviště, Jakubovi*):

Taky se mi to někdy stane. Přerušil jsem své návštěvy.

SAINT-OUEN (*se obloukem zase přibližuje k Pánovi*):

Vyřídil jsem vše, jak jste si přál. Ale zdá se mi, že jste byl snad přece jen trochu moc krutý.

JAKUB:

Můj pán? Krutý?

SAINT-OUEN:

Drž hubu, sluho. (*Pánovi*): Celá rodina je zděšena vaší odmlkou. A Agáta –

PÁN:

Agáta?

SAINT-OUEN:

Agáta pláče.

PÁN:

Pláče.

SAINT-OUEN:

Pláče. Celé dny pláče.

PÁN:

A vy si tedy, rytíři, myslíte, že bych se tam měl zas ukázat? SAINT-OUEN:

To by byla chyba! Teď už couvnout nemůžeš. Kdyby ses teď sám vrátil, všechno bys prohrál. Nakonec neúškodí, že jsi ty kramáře naučil způsobům...

PÁN:

Ale co když mě už nikdy nezavolají!

SAINT-OUEN:

Ale zavolají.

PÁN:

A co když to bude příliš dlouho trvat!

SAINT-OUEN:

Chceš být pánem, nebo otrokem?

PÁN:

Tak ona pláče...

SAINT-OUEN:

Lépe, než kdybys plakal ty.

PÁN:

A co když mě nezavolají!

SAINT-OUEN:

Říkám ti, že zavolají. Musíš teď ale vytěžit všechny výhody ze své situace. Agáta musí pochopit, že tě nemá tak pevně v hrsti, jak myslila, a bude se musit víc snažit... Ale jsme přece kamarádi, rytíři, ruku na srdce: Opravdu jsi u ní ničeho nedosáhl?

PÁN:

Ne.

SAINT-OUEN:

Chceš být diskrétní.

PÁN:

Bohužel, mluvím pravdu.

SAINT-OUEN:

Copak neměla nikdy nejmenší chvílku slabosti?

PÁN:

Ne.

SAINT-OUEN:

Bojím se, jestli ses nechoval trošku jako trouba. Čestní mužové k tomu mívají sklon.

PÁN:

A co vy, rytíři? Vy jste ji nechtěl dostat?

SAINT-OUEN:

Ale chtěl. Dlouho jsem se o to snažil. Ale pak jsi přišel ty a já jsem byl pro Agátu rázem pouhý vzduch! Zůstali jsme sice přátelé, ale to je všechno. Mám jedinou útěchu. Když se s ní vyspí můj nejlepší přítel, bude to jako bych s ní spal já. Věř, že udělám všechno, abych tě dopravil do její postele...

Když to řekne, zvolna se vzdaluje dozadu k židli, na níž sedí Agáta.

JAKUB:

Všimáte si, pane, jak vás poslouchám. Ani jednou jsem vás nepřerušil. Kež byste si z toho vzal příklad.

PÁN:

Chválíš se, že nepřerušuješ, jenom abys mohl přerušovat.

JAKUB:

Pokud vám skáču do řeči, je to jen proto, že mi dáváte špatný příklad.

PÁN:

Jako pán mám právo svého sluhu přerušovat, kdy se mi zachce. Ale můj sluha nemá právo přerušovat mě.

JAKUB:

Pane, já vás nepřerušuju, já s vámi rozmlouvám, a to jste si vždycky přál. A chci vám říci svůj názor. Ten váš přítel se mi vůbec nelíbí a dám všechno za to, že vás chce oženit se svou konkubínkou.

PÁN:

Dost! Už neřeknu ani slovo! (*Sestupuje našťvaně z vyvýšené části jeviště.*)

JAKUB:

Pane! Proším vás! Mluvte!

PÁN:

Co bych mluvil? Ve své nemístné a chlubitivé bystrozrakosti jsi už dopředu všechno uhodil! Aby vzal čert tu tvou zatracenou a úplně přebytečnou duchaplnost!

JAKUB:

Souhlasím s vámi, pane, ale pokračujte. Jestli jsem něco uhodl, tak jen základní směr příběhu, ale zdaleka jsem nevytušil všechny krásné detaily vašich rozhovorů s panem Saint-Ouenem, ani všechny zákruty zápletky.

PÁN:

Naštvals mě a mlčím.

JAKUB:

Proším vás!

PÁN:

Jestli si mě chceš usmířit, budeš vyprávět ty a já tě budu přerušovat, kde se mi zamane. Chci vědět, jak jsi přišel o pánictví. A buď si jist, že tě několikrát přeruším i uprostřed tvého prvního milostného aktu!

3. VÝSTUP

JAKUB:

Klidně, pane, vám je to dovoleno. Dívejte se. (*Ukáže dozadu ke schůdkům, po nichž Justina s mladým Otrapaou právě vylézají vzhůru. Pod schůdky stojí Otrapův otec.*) Můj kmotr, starý Otrapa ve své kolářské dílně. Schůdky na půdu, na půdě postel, kde spává jeho syn, mladý Otrapa...

STARÝ OTRAPA (*volá nahoru k půdě*):

Otrapo, ty zatracenej lenochu!

JAKUB:

Starý Otrapa ve své dílně taky spával. Vždycky když usnul, mladý Otrapa slezl z půdy, pustil Justinu dovnitř a vedl si ji nahoru.

STARÝ OTRAPA:

Klekání už zvonilo, a ty budeš pořád chrnět? Mám jít nahoru a sehnat tě pometlem?

JAKUB:

Této noci jim bylo spolu tak dobře, že zaspali.

MLADÝ OTRAPA (*shora*):

Nezlob se, otče!

STARÝ OTRAPA:

Sedlák už čeká, kdy mu doneseš nápravu. Tak dělej!

MLADÝ OTRAPA:

Už jdu! (*Slézá dolů dopínaje se.*)

PÁN:

Takže ona neměla kudy odejít!

JAKUB:

Byla v pasti, pane.

PÁN (*se směje*):

No ta se pěkně potí hruzou!

STARÝ OTRAPA:

Od té doby, co se zakoukal do té běhny, pořád by jenom

[34]

chrněl. Ještě kdyby ta holka stála za to! Ale taková šmudla! Kdyby to viděla chudák nebožka, ta by ho zmlátila klackem a jí by vyškřábala oči v neděli před kostelem! A já blbec to trpím! Ale tomu bude ode dneška konec! (*Mladému Otrapovi*): Tady je náprava, dones ji sedlákovi! (*Mladý Otrapa odchází s nápravou.*)

PÁN:

A ona to tam nahoře všechno slyšela!

JAKUB:

Určitě.

STARÝ OTRAPA:

Hergot, kde je má fajfka. Tu mi určitě vzal ten můj lotr a nechal ji nahoře...

Stoupá po schůdkách.

PÁN:

A co Justina!? A co Justina?!

JAKUB:

Vklouzla pod postel.

PÁN:

A mladý Otrapa?

JAKUB:

Když odevzdal nápravu, utíkal za mnou o radu. Říkám mu: Jdi se zatím projít po vesnici a já už tvého tatřka nějak vylákám ven, aby Justina mohla zmizet. Musíš mi jenom dopřát hodně času...

Vchází na vyvýšené pódium. Pán se směje.

Co se smějete?

PÁN:

Nic.

STARÝ OTRAPA (*který mezitím již zase slezl z půdy*):

Kmotřence! Rád tě vidím! Co tak časně zrána?

JAKUB:

V tom to právě vězí. Přemýšlím, jak se dostat domů.

[35]

STARÝ OTRAPA:

Kmotřence, kmotřence, stává se z tebe prostopášník.

JAKUB:

Nezapírám to.

STARÝ OTRAPA:

Ty a ten můj jste jeden jako druhý. Žes byl celou noc venku!

JAKUB:

Nezapírám to.

STARÝ OTRAPA:

U nějaké šmudly.

JAKUB:

Ano. Jenomže s mým otcem nejsou v tomhle žádně žerty.

STARÝ OTRAPA:

Tvůj otec má recht a měl by ti napráskat, jako bych já měl napráskat tomu svému. Ale nejdřív posnídejme. Při láhvi nás už napadne, jak na něj.

JAKUB:

Kmotře, nemůžu. Padám únavou.

STARÝ OTRAPA:

Ty sis dal ale pořádně do nosu. Doufám, že stála za to. No nic. Můj syn je pryč, jdi si nahoru na půdu a plácní sebou do jeho postele...

Jakub stoupá po schůdkách.

PÁN (volá na Jakuba):

Ty zrádče! Padouchu! To jsem si mohl myslet!

STARÝ OTRAPA:

Ty naše děti, ty zatracené děti... (Shora se ozývají zvuky, tlumené kvílení...) Zdá se mu něco, klukovi... je vidět, že měl bouřlivou noc!

PÁN:

Že se mu zdá! Nic se mu nezdá! Vydírá jí! Ona se brání, ale bojí se prozrazení, a tak musí být zticha! Ty lumpe! Zasloužil bys, aby tě pohnali před soud jako násilníka!

[36]

JAKUB (vykoukne shora):

Pane, nevím, jestli jsem ji znásilnil, či ne, ale nakonec nám nebylo tak špatně, musil jsem jí jen slíbit...

PÁN:

Co jsi jí sliboval, lumpe!

JAKUB:

Že to nikdy neřeknu mladému Otrapovi.

PÁN:

Což jsi jí ovšem slíbil a všechno bylo hned v pořádku.

JAKUB:

A potom ještě jednou v pořádku.

PÁN:

No tak kolikrát?

JAKUB:

Mockrát, pane, a pokaždé v nejlepší pořádku.

Mladý Otrapa se vrací.

STARÝ OTRAPA:

Kdes to zas byl tak dlouho! Otesej ještě tady tuhle loukoť, ale jdi s ní před dveře.

MLADÝ OTRAPA:

Proč před dveře?

STARÝ OTRAPA:

Abys neprobudil Jakuba.

MLADÝ OTRAPA:

Jakuba?

STARÝ OTRAPA:

No jo, je na půdě a chrápe. Ach my otcové! Bůh nad námi pláče! Jste jeden větší darebák než druhý! Tak co, hneš se! Stojíš tu jak pařež!

Mladý Otrapa se vrhne ke schůdkům a chce lézt vzhůru.

Kam jdeš? Necháš spát toho chudáka!

MLADÝ OTRAPA (nepřičitným hlasem):

Čtče! Otče!

[37]

STARÝ OTRAPA:

Padal únavou!

MLADÝ OTRAPA:

Musím tam jít!

STARÝ OTRAPA:

Jedeš! Ty bys chtěl, aby tě někdo budil, když spíš?

PÁN:

A Justina tohle všechno slyšela!

JAKUB (*sedí nahoře na schůdkách*):

Jako vy slyšíte mě!

PÁN:

Jú! To je báječné! Ty můj drahej dacane! A cos dělal?

JAKUB:

Chechtal jsem se.

PÁN:

Ty šibeníčníku! A ona?

JAKUB:

Rvala si vlasy, obracela oči k nebesům a lomila rukama.

PÁN:

Jakube, jste surovec a máte srdce z kamene.

JAKUB (*schází ze schůdků a velmi opravdově*):

Nikoli, pane, jsem citlivý člověk. Ale nechávám si tu citlivost pro lepší příležitosti. Ti, kdo mrhají citlivostí, kde nemají, nemají ji pak, když by ji opravdu potřebovali.

STARÝ OTRAPA (*Jakubovi*):

No vida! Spánek ti prospěl! (*Synovi*): Vypadá svěží jako nemluvně! Přines ze sklepa láhev. (*Jakubovi*): Teď už snad posnidáš s chutí?

JAKUB:

S ohromnou chutí.

Starý Otrapa nalévá z láhve, kterou mu podal jeho syn, víno do tří sklenek.

MLADÝ OTRAPA (*odstrčí sklenku*):

Nemám žízeň tak časně zrána.

[38]

STARÝ OTRAPA:

Ty nechceš pít?

MLADÝ OTRAPA:

Ne.

STARÝ OTRAPA:

Však já vím proč. (*Jakubovi*): Za tím zas vězí ta Justina. Byl nějak moc dlouho pryč, to se zas u ní stavil a s někým ji asi přistihl. (*Mladému Otrapovi*): Dobře ti tak, říkal jsem ti, že je to šmudla! (*Jakubovi*): A teď by si vyléval vztek na nevinné láhvi.

JAKUB:

Řekl bych, že jste to uhodl.

MLADÝ OTRAPA:

Jakube, nech si ty žerty.

STARÝ OTRAPA:

Když nechce pít, ať nechá být... (*Zvedá sklenku*): Na tvoje zdraví, kmotřence!

JAKUB (*zvedá sklenku*):

Na zdraví! (*Mladému Otrapovi*): A ty, kamaráde, se napij s námi, určitě se trápíš pro něco, co nestojí za to...

MLADÝ OTRAPA:

Už jsem řekl. Nebudu pít.

JAKUB:

Však ji zas uvidíš a všechno se vysvětlí. Neboj.

STARÝ OTRAPA:

Jen ať ho ta ženská vytréstá!... A my se teď vypravíme k tvému tatínkovi, abychom nějak urovnali tvoje zálety. Vy kluci mizerní, vy kluci všiví, všichni jste stejní!... Pojď, jdeme...

Bere Jakuba pod paží, odchází s ním; mladý Otrapa leze na půdu; Jakub se po několika krocích zastavuje a sejde z pódia dolů k Pánovi; starý Otrapa mezitím odejde ze scény.

PÁN:

Nádherná historka, Jakube. Učí nás lépe znát ženy a lépe znát přátele.

[39]

Na vyvýšené ploše jeviště kráčí Saint-Ouen směrem k Pánovi.

JAKUB (*melancholicky*):

A vy jste se někdy domníval, že by nějaký váš přítel pohrdl vaší milenkou nebo ženou, kdyby měl příležitost?

4. VÝSTUP

SAINT-OUEN:

Příteli drahý! Příteli můj! Pojdte...

Stojí na kraji vyvýšeného pódia a napřahuje ruce k Pánovi, který stojí pod ním. Pán vystupuje k němu nahoru a Saint-Ouen ho vede pod paži po pódiu jako po promenádě.

Ach, jak je to krásné, příteli, mít přítele, se kterým se člověk přátelí v upřímném přátelství...

PÁN:

Dojímáte mě, rytíři.

SAINT-OUEN:

Ano, musím to říci, jste přítel ze všech přátel ten nejprátelejší, kdežto já, příteli...

PÁN:

Vy? Vy jste rovněž ze všech přátel ten nepřátelejší přítel.

SAINT-OUEN (*vytí hlavou*):

Bojím se, že mě neznáte, příteli.

PÁN:

Znám vás jako sama sebe!

SAINT-OUEN:

Kdybyste mě znal, nechtěl byste mě znát!

PÁN:

To neříkejte.

SAINT-OUEN:

Jsem špatný člověk. Ano, musím se takto strašně před vámi nazvat: Jsem špatný člověk.

PÁN:

Nedovolím, abyste se přede mnou urážel!

SAINT-OUEN:

Špatný člověk!

PÁN:

Ne!

SAINT-OUEN:

Špatný člověk!

PÁN (*kleká si před ním*):

Mlčte, příteli. Vaše slova mi rvou srdce. Čím se to trápíte?
Co si to vyčítáte?

SAINT-OUEN:

V mém minulém životě je jedna skvrna. Jen jedna jediná,
ano... jedna jediná... ale —

PÁN:

No vidíte, jedna skvrna, co to je?
SAINT-OUEN:

Jedna skvrna umí zašpinit celý život.

PÁN:

Einmal ist keinmal. Jedna skvrna, žádná skvrna.
SAINT-OUEN:

Ó ne. Je to jen jedna jediná skvrna, ale je strašná. Já, já rytíř
Saint-Ouen, jsem oklamal svého přítele! Ano!
PÁN:

Ale jděte! Jak se vám to mohlo stát?
SAINT-OUEN:

Chodívali jsme s tím mým tehdejším přítelem do stejného
domu za stejnou dívkou. On byl zamilován do ní a ona do mě.
On ji vydržoval a já jsem si s ní užíval. A neměl jsem nikdy
odvahu se mu přiznat. Ale musím. Až se s ním sejdu, musím
mu všechno říct, musím se mu vyzpovídat a shodit ze sebe to
strašné břemeno, které neunesu...

PÁN:

To uděláte správně, rytíři.

SAINT-OUEN:

Rádíte mi to?

PÁN:

Ano. Všechno mu řekněte.

SAINT-OUEN:

Ale jak si myslíte, že to ten přítel přijme?

PÁN:

Bude dojat vaší upřímností i vaší lítostí. Obejme vás.

SAINT-OUEN:

Myslíte?

PÁN:

Určitě.

SAINT-OUEN:

Vy byste taky tak jednal?

PÁN:

Já ano. Já určitě.

SAINT-OUEN (*rozpřáhne náruč*):

Příteli, obejmí mě tedy!...

PÁN:

Cože?

SAINT-OUEN:

Obejmi mě. Ten přítel, kterého jsem klamal, jsi ty!

PÁN (*zhroucen*):

Agáta?

SAINT-OUEN:

Ano... Ach, vy se mračíte! Vracím vám vaše slovo! Ano,
ano! Můžete se mnou naložit, jak chcete. Máte pravdu, to, co
jsem učinil, to nelze odpustit. Opusťte mě! Zanevřete na mě!
Opovrhujte mnou! Ach, kdybyste věděl, co ze mě učinila
ta ničemnice! Jak jsem trpěl tou podlou úlohou, kterou mě
donutila hrát...

5. VÝSTUP

(simultánní)

Mladý Otrapa a Justina slézají zatím dolů po schůdcích a usedají spolu na nejnižší schod. Jsou oba zcela zhrouteni.

JUSTINA:

Přísahám! Přísahám ti při svém otci i při své matce!

MLADÝ OTRAPA:

Nikdy ti neuvěřím!

Justina propuká v pláč.

PÁN (Saint-Ouenovi):

Ta ničemnice! A vy! Vy, rytíři, jak jste mohli! Vy...

SAINT-OUEN:

Nemučte mě, příteli!

JUSTINA:

Přísahám ti, že se mě ani nedotkni!

MLADÝ OTRAPA:

Lháčko!

PÁN:

Jak jste mohli!

MLADÝ OTRAPA:

S takovým lumpem!

Justina propuká v pláč.

SAINT-OUEN:

Jak jsem mohl? Vy se divíte? Jsem nejpodlejší člověk pod sluncem! Mám za přítele nejlepšího muže, jakého nosí zem, a já ho podle zradím. Spím mu s dívkou, kterou on zbožňuje. A vy se ptáte, proč jsem to udělal? Protože jsem lump! Nic jiného než lump!

[44]

JUSTINA:

Není to lump! Je to tvůj přítel!

MLADÝ OTRAPA (vztekle):

Přítel?!

JUSTINA:

Abys věděl, přítel! Ani se mě nedotkl!

MLADÝ OTRAPA:

Mič!

SAINT-OUEN:

Ano, nic jiného než lump.

PÁN:

Ne, neplivejte po sobě.

SAINT-OUEN:

Budu plivat!

PÁN:

Přes všechno, co se stalo, nesmíte po sobě plivat.

JUSTINA:

Říkal, že tě má rád a že by se mnou nemohl nic mít, ani kdybychom byli spolu sami na pustém ostrově!

PÁN:

Tak už se netrapte.

MLADÝ OTRAPA:

To že řekl?

JUSTINA:

Ano!

SAINT-OUEN:

Budu se trápit.

PÁN:

Byli jsme oba oběťmi stejné potvory, vy i já! Svedla vás! A byl jste upřímný. Řekl jste mi vše. Jste pořád můj přítel.

MLADÝ OTRAPA:

Řekl na pustém ostrově?

JUSTINA:

Ano!

SAINT-OUEN:

Nejsem hoden vašeho přátelství.

[45]

PÁN:

Naopak, právě teď jste ho hoděn. Protrpěl jste se k němu mukami svých výčitek!

MLADÝ OTRAPA:

Říkal opravdu, že mě má rád a že by se tě nedotkl, ani kdybyste spolu byli na pustém ostrově?

JUSTINA:

Ano!

SAINT-OUEN:

Ach, jak jste šlechetný!

PÁN:

Obejměte mě!

Objímají se.

MLADÝ OTRAPA:

Opravdu řekl, že by se tě nedotkl, ani kdybyste spolu byli sami na pustém ostrově?

JUSTINA:

Ano!

MLADÝ OTRAPA:

Na pustém ostrově? Přísahej!

JUSTINA:

Přísahám!

PÁN:

Pojďte, napijeme se!

JAKUB:

Ach pane, já se na vás nemůžu dívat!

PÁN:

Na naše přátelství, které žádná coura nemůže zničit!

MLADÝ OTRAPA:

Ani na pustém ostrově. Křivdil jsem mu. Je to kamarád.

JAKUB:

Zdá se mi, pane, že se naše příběhy nějak podivně podobají.

PÁN (*vyržén*):

Cože?

[46]

JAKUB:

Povídám, že se naše příběhy nějak podivně podobají.

MLADÝ OTRAPA:

Jakub je kamarád.

JUSTINA:

Tvůj nejlepší kamarád.

SAINT-OUEN:

Teď jen přemýšlím o pomstě! Ta ničemnice se provinila na nás na obou a my se jí společně pomstíme! Rozkazujte jen, co mám udělat!

PÁN (*zaujat Jakubem a jeho příběhem, Saint-Ouenovi*):

Až pak, dopovíme to až pak!

SAINT-OUEN:

Ne, teď hned! Udělám všechno, co budete chtít! Jen řekněte, co chcete!

PÁN:

Ano, ale až pak. Teď se chci dívat, jak to dopadlo s Jakubem.

Schází dolů z vyvýšené části jeviště.

MLADÝ OTRAPA:

Jakubel!

Jakub vyskakuje na vyvýšenou plochu a jde k Otrapovi.

Děkuju ti. Jsi můj nejlepší kamarád. (*Obejme ho*): A teď obejmi Justinu. (*Jakub váhá.*) No nestyd' se! Přede mnou ji smíš obejmout! Já ti to poroučím! (*Jakub objímá Justinu.*) My všichni tři jsme do smrti nejlepší kamarádi... Na pustém ostrově... Opravdu by ses jí nedotkl? Ani na pustém ostrově?

JAKUB:

Kamarádovy ženy? Blázníš?

MLADÝ OTRAPA:

Nejvěrnější kamarád.

PÁN:

Ty dacane! (*Jakub se s úsměvem obrací k Pánovi.*) Ale můj příběh ještě zdaleka neskončil.

[47]

JAKUB:

Vy jste se nespokojil s pouhými parohy?

MLADÝ OTRAPA (*na vrchole štěstí*):

Nejvěrnější žena... nejvěrnější kamarád. Jsem šťastný jako král!

Po těchto slovech odvádí mladý Otrapa Justinu ze scény. Saint-Ouen zůstane ještě chvíli, pak odejde též.

6. VÝSTUP

PÁN:

Můj příběh pokračoval. A skončil strašně. Nejhuř, jak může skončit lidský příběh...

JAKUB:

Jak může nejhuř skončit lidský příběh?

PÁN:

Přemýšlej o tom.

JAKUB:

Budu o tom přemýšlet... Jak může nejhuř skončit lidský příběh... Ale můj příběh, pane, taky neskončil. Ztratil jsem panictví a získal nejlepšího přítele. Byl jsem z toho tak veselý, že jsem se ožral. Otec mě zříškal, kolem šel regiment, dám se naverbovat, dostanu se do bitvy, přiletí kulka do mého kolena, dají mě na vůz, zastaví před jednou chalupou a na práh vyjde žena...

PÁN:

To už jsi vyprávěl.

JAKUB:

Zase mi budete skákat do řeči?

PÁN:

Tak pokračuj.

JAKUB:

Ani mě nenapadne. Nedám se pořád rušit.

PÁN (*taky se urazí*):

Tak dobře. Aspoň ujdeme kus cesty... Je před námi ještě daleká cesta... Hergot, jak to, že nejedem na koních?

JAKUB:

Zapomínáte, že jste na jevišti. Jak byste sem dostal koně?

PÁN:

Kvůli jednomu pitomému představení mám chodit pěšky. Pán, co nás vymyslíl, nám přece přede-psal koně!

JAKUB:

To je tak, když člověka tvoří příliš mnoho pánů.

PÁN:

Přemýšlím vůbec často o tom, jak jsme napsáni, Jakube. Jsme vůbec dobře napsáni?

JAKUB:

Kde, pane? Tam nahore?

PÁN:

Tam nahore bylo psáno, že nás dva napíše někdo tady dole, a já přemýšlím o tom, jak nás ten dole vlastně napsal. Měl vůbec nadání?

JAKUB:

Kdyby neměl nadání, tak by snad nepsal.

PÁN:

Cože?

JAKUB:

Že kdyby neměl nadání, tak by nepsal.

PÁN (*se strašlivě směje*):

Teď jsi se odhalil, že jsi pouhý sluha. Ty si myslíš, že ti, co píšou, mají nadání? A co ten mladý básník, který jednoho dne přišel za naším společným pánem?

JAKUB:

Nevím o žádném básníkovi.

PÁN:

Vídím, že nevíš nic o našem pánovi. Jsi velice nevzdělaný sluha.

HOSTINSKÁ (*vejde na scénu, kráčí k Jakubovi a Pánovi a klaní se před nimi*):

Vítám vás, pánové.

PÁN:

Kam nás vítáte, paní?

HOSTINSKÁ:

Do hostince U velkého jelena.

PÁN:

Nikdy jsem neslyšel toto jméno.

[50]

HOSTINSKÁ:

Přineste stůl! Židle!

Dva pikoloci se stolem a židlemi přibíhají na jeviště a stavějí je před Jakuba a Pána, kteří se usazují.

Bylo psáno, že se na své cestě zastavíte v našem hostinci, kde pojíte, popijete, přespíte a vyslechnete hostinskou, která je široko daleko proslulá svou nesmírnou hubou...

PÁN:

Jako bych neměl dost svého sluhy.

HOSTINSKÁ:

Co si budou pánové přát?

PÁN (*dívá se zalíbeně na Hostinskou*):

Toť otázka hodná zamýšlení.

HOSTINSKÁ:

Nemusíte se zamýšlet, neboť bylo psáno, že si přejete kachničku, brambory a láhev vína...

Odchází.

JAKUB:

Pane, chtěl jste mi něco povědět o tom básníkovi.

PÁN (*ohlížeje se okouzlen po Hostinské*):

Básníkovi?

JAKUB:

O tom mladém básníkovi, co navštívil našeho společného pána.

PÁN:

Ano! Jednoho dne přišel k našemu pánovi, jenž nás stvořil, mladý básník. Básníci ho otravovali velmi často. Mladých básníků je vždycky všude veliký přebytek. Ročně jich vzniká asi tak kolem čtyř set tisíc. A to jen ve Francii. Co teprve v méně vyvinutých zemích!

JAKUB:

A co se s nimi dělá? Utrácejí se?

[51]

PÁN:

To bývalo. Za starých dobrých časů ve Spartě. Tam básníky hned po narození házeli ze skály do moře. Ale v našem humánním osmnáctém století se dovoluje žít kdekomu až do smrti.

HOSTINSKÁ (přináší láhev vína a nalévá):
Chutná?

PÁN (ochutnává):

Výborné! Nechte nám ho.

Hostinská odchází.

Tak tedy jednou se objevil u našeho pána mladý básník a vytáhl z kapsy papír. – Ale, ale, to je překvapení, řekl náš pán, vždyť to jsou verše! – Ano, verše, mistře, mé verše, řekl básník. Prosim vás, řekněte mi o nich pravdu, nic než čistou pravdu. – A nebojíte se pravdy? řekl náš pán. – Ne, odpověděl třesoucím se hlasem mladý básník. A náš pán mu řekl: Milý příteli, nejezte vaše verše stojí za hovno, ale nikdy nebudou stát za nic lepšího. – To je smutné, řekl mladý básník, tak tedy budu celý život muset psát špatné verše. A náš pán řekl: Varuji vás, mladý básníku! Ani bohové, ani lidé, ba ani patníky neodpouštěly nikdy prostřednost básníkům! A básník pravil: Já vím, mistře, ale já si nemohu pomoci. Mám puzení.

JAKUB:

Cože má?

PÁN:

Puzení. Mám strašné puzení psát špatné verše. – Varuju vás! napomínal ho znova náš pán, a tehdy mu mladý básník odpověděl: Já vím, mistře, že vy jste velký Diderot a já jsem špatný básník, ale nás špatných básníků je víc, my vás vždycky přehlasujem! Celé lidstvo se skládá ze samých špatných básníků! I publikum, to jsou duchem, vkusem, smýšlením samí špatní básníci! Proč si myslíte, že by špatní básníci ubližovali špatným básníkům? Vždyť ideálem špatných básníků, jimiž je lidstvo, jsou nepochybně právě špatné verše!

[52]

Což když se stanu velkým a uznaným básníkem právě díky tomu, že píšu špatné verše?

JAKUB:

To řekl našemu pánovi mladý špatný básník?

PÁN:

Přesně to.

JAKUB:

Jeho slova nepostrádají jisté přesvědčivosti.

PÁN:

Nepostrádají. A mě při nich napadá jedna rouhavá myšlenka.

JAKUB:

Já vím jaká.

PÁN:

Ty to víš?

JAKUB:

Vím.

PÁN:

Tak ji řekni.

JAKUB:

Nereknou. Napadla vás, ne mě.

PÁN:

Tebe taky, nelži.

JAKUB:

Mě taky, ale až po vás.

PÁN:

A co mě tedy napadlo. Schválně!

JAKUB:

Napadlo vás, že náš společný pán byl možná taky špatný básník.

PÁN:

A kdo to může dokázat, že nebyl?

JAKUB:

Myslíte, že bychom byli lepší, kdyby nás napsal někdo jiný? PÁN (*zamysleně*):

Záleží na tom. Kdyby nás napsal nějaký skutečně velký autor, nějaký génius, tak to určitě.

[53]

JAKUB (*po chvíli, smutně*):

Víte, že je to smutné?

PÁN:

Co je smutné?

JAKUB:

Že tak špatně smýšlíte o svém stvořiteli.
PÁN (*podívá se na Jakuba*):

Posuzuju stvořitele podle jeho díla.

JAKUB:

Měli bychom milovat našeho pána, který nás napsal. Lépe by se nám žilo, kdybychom ho milovali. Byli bychom klidnější a sebevědomější. A vy zatím byste chtěl lepšího stvořitele. Vy se opravdu rouháte, pane...

HOSTINSKÁ (*přichází s pokrmy na podnose*):

Nesu vám kačenku, pánové... Až dojíte, budu vám vyprávět

příběh paní de La Pommeraye.

JAKUB (*protestuje*):

Až dojíme, budu vyprávět, jak jsem se zamiloval!

HOSTINSKÁ:

Váš pán rozhodne, kdo bude vyprávět první.

PÁN:

Já ne! To bylo rozhodnuto tam nahoře.

HOSTINSKÁ:

Nahoře bylo rozhodnuto, že budu vyprávět já.

OPONA

2. JEDNÁNÍ

1. VÝSTUP

*Stejná scéna; je zcela prázdná, jen v popředí je stůl, u něhož
Jakub a Pán právě dojírají večeři.*

JAKUB:

Začalo to všechno tím, jak jsem ztratil panictví. Pak jsem se
totiž strašně ožral, otec mě zfrískal, kolem šel regiment –
HOSTINSKÁ (*přichází*):
Chutnalo?

PÁN:

Výborné!

JAKUB:

Prima.

HOSTINSKÁ:

Ještě jednu lahvičku?

PÁN:

Beze všeho!

HOSTINSKÁ (*volá za scénou*):

Ještě jednu láhev!... (*K oběma*): Slibila jsem pánům po dobré
večeři příběh paní de La Pommeraye...
JAKUB:

Hostinská! Krucifix! Vyprávím o tom, jak jsem se zamiloval!
HOSTINSKÁ:

Muž se snadno zamiluje a pak taky snadno opouští. To známe.
Proto si teď poslechnete něco o tom, jak jsou takoví ptáci
potrestáni.

JAKUB:

Máte strašlivou hubu, hostinská. Máte v ní dvacet tisíc tun
slov a jenom čekáte, na koho byste je vysypala.
HOSTINSKÁ:

Máte, pane, nevychovaného sluhu. Myslí si, že je bůhvíjak
vtipný, a přerušuje dámu.

PÁN (*napominá*):

Jakube, prosím vás...

HOSTINSKÁ:

Tedy byl jeden markýz, jmenoval se des Arcis a byl to pěkný
pták. Příšerný děvkař, pánové, a vůbec ohromně roztomilý
člověk. Ale žen si nevážil.

JAKUB:

Právem.

HOSTINSKÁ:

Skáčete mi do řeči, pane Jakube!

JAKUB:

Paní hostinská od Velkého jelena, nemluvím s vámi!

HOSTINSKÁ:

A tento markýz des Arcis si vyhlédl markýzu de La Pomme-
raye. To byla vdova, počestná, bohatá a pyšná. Markýzovi
to dalo hodně úsilí a hodně času, než mu markýza nakonec
podlehla a učinila ho šťastným. Jenomže uplynulo několik
let a markýz se začal nudit. Znáte to, pánové. Nejdřív jí
navrhl, že by měli víc chodit do společnosti. Pak chtěl, aby
zvala hosty. Pak k ní nepřicházel, ani když je pozvala. Měl
pořád nějaké nutné záležitosti. A když přišel, utrousil pár
slov, rozvalil se, vzal do ruky knížku, pak ji zas odhodil,
bavil se s jejím psem a v její přítomnosti usínal. Ale paní de
La Pommeraye ho pořád milovala a příšerně se trápila! Ale
protože to byla pyšná ženská, tak se jednoho dne naštvála
a řekla si, že tomu udělá konec!

2. VÝSTUP

Při poslední promluvě Hostinské vejde zezadu na vyvýšenou část scény Markýz; nese si s sebou židli, postaví ji a rozvalí se líně a blazeované na ní.

HOSTINSKÁ (obrátil se k Markýzovi):
Příteli...

HLAS (za scénou):
Paní šéfová?

HOSTINSKÁ (za scénou):
Co je?

HLAS (za scénou):
Klíč od špajzu!

HOSTINSKÁ:

Víší na hřebíku!... (K Markýzovi): Příteli, jste pohřžen v myšlenky...

Vystupuje na vyvýšenou část scény a kráčí k Markýzovi.

MARKÝZ:

I vy jste pohřžena, markýzo...

HOSTINSKÁ:

Máte pravdu. Jsem pohřžena ve smutné myšlenky.

MARKÝZ:

A co je vám, markýzo?

HOSTINSKÁ:

Nic.

MARKÝZ (živá):

To není pravda. Jen mi to řekněte. Zaplaší to aspoň naši nudu.

HOSTINSKÁ:

Vy se nudíte?

[58]

MARKÝZ:

To ne!... Ale jsou dny -

HOSTINSKÁ:

Kdy se spolu nudíme...

MARKÝZ:

Ne, ne! Mýlíte se, má drahá... Ale jsou dny... Bůhví, čím to je...

HOSTINSKÁ:

Můj milý, už dlouho vám chci něco říct. Bojím se ale, že vás zarmoutím.

MARKÝZ:

Že vy byste mě mohla zarmoutit?

HOSTINSKÁ:

Nebesa vědí, že za to nemohu.

HLAS (za scénou):

Paní šéfová!

HOSTINSKÁ (za scénou):

Zakázala jsem vám, abyste mě furt volali! Zavolejte si mého starého!

HLAS:

Není tady!

HOSTINSKÁ:

Himl, tak co chcete?

HLAS:

Přišel obchodník se slámou.

HOSTINSKÁ:

Zaplať mu a vyhoď ho... (K Markýzovi): Ano, markýzi, nemohu za to a sama tím nejvíc trpím. V noci si říkám: Je snad markýz méně hoden lásky než dřív? Mohu mu snad něco vyčítat? Je mi nevěrný? Není. Proč se tedy moje srdce změnilo, když jeho zůstalo stejné? Už necítím ten neklid, když dlouho nepřichází. Ani to sladké vzrušení, když vstupuje...

MARKÝZ (radostně):

Opravdu?!

[59]

HOSTINSKÁ (*přikrývá si dlaněmi oči*):

Ach markýzi, ušetřte mě výčitek. Anebo ne, nešetřte mě. Zasloužím si je... Ale měla jsem vám to tajit? Já jsem se změnila, ne vy. Proto si vás dál hluboce vážím. Ale nemohu sama sobě lhát. Láska opustila mé srdce. Je to strašlivý objev, ale je to pravda.

MARKÝZ (*vrhá se jí s radostí k nohám*):

Jste rozkošná, jste nejrozkošnější žena na světě! Udělala jste mi ohromnou radost! Vaše upřímnost mě zahanbuje. Jak stojíte vysoko nade mnou! Jak jsem proti vám malý! Vždyť příběh vašeho srdce je slovo za slovem stejný jako příběh mého srdce. Jenomže já jsem neměl odvahu se vám přiznat.

HOSTINSKÁ:

Je to pravda?

MARKÝZ:

Naprostá. A můžeme si blahopřát, že ten pomíjivý a klamný cit, který nás pojil, zanikl v nás současně.

HOSTINSKÁ:

Opravdu. Jaké by to bylo neštěstí, kdyby má láska trvala a vaše již přestala.

MARKÝZ:

Nikdy jste se mi nezdála tak skvělá jak v této chvíli. Kdyby mě zkušenost nenaučila jisté opatrnosti, řekl bych, že vás miluju víc než kdy jindy.

HOSTINSKÁ:

Ale markýzi, co si počneme?

MARKÝZ:

Nikdy jsme se neklamali ani neobelhávali. Vy máte právo na všechnu mou úctu a já jsem snad vaší úcty také nepozbyl. Můžeme být výborní přátelé. Budu něžným důvěrníkem vašich výbojů a vy zas mých. Budu vám radit a vy mně. Budem jeden druhému pomáhat v milostných intrikách. A kdoví, co se nakonec může stát...

JAKUB:

To neví nikdo.

MARKÝZ:

...možná, že –

HLAS (*za scénou*):

Ženo!

HOSTINSKÁ (*nevrlé, za scénou*):

Co je?

HLAS (*za scénou*):

Nic.

HOSTINSKÁ (*k Jakubovi a Pánovi*):

Pánové, já se zjevím! Když už je v téhle putyce konečně klid a hosti chrápou, tak mě volá starý. A právě von mně musí přetřhnout nit. Ten starý nekňuba...

Schází dolů z vyvýšené části jeviště.

Pánové, politujte mě...

3. VÝSTUP

PÁN:

Rád vás polituji, paní hostinská (*pleskne ji po zadnici*), ale zároveň vás musím i pochválit, neboť překrásně vypravujete. Míhla se mi hlavou podivná myšlenka. Jaké by to bylo, kdybyste měla za muže místo svého starého, kterého jste právě nazvala nekňubou, tuhle Jakuba. Totiž: co by udělal manžel, který věčně kecá, s manželkou, která nezavře ústa.

JAKUB:

Udělal by přesně to, co udělali se mnou, když jsem žil u dědečka a babičky. To byli moc přísní lidé. Vstali, oblékli se, pracovali, obědvali, pak zase pracovali, večer babička šla a dědeček četl bibli a za celý den nikdo neřekl ani slovo.

PÁN:

A cos dělal ty?

JAKUB:

Běhal jsem po světnici s roubíkem v hubě!

HOSTINSKÁ:

S roubíkem?!

JAKUB:

Dědeček měl rád ticho. A tak jsem prožil prvních dvanáct let svého života s roubíkem...

HOSTINSKÁ (*za scénou*):

Janku!

HLAS (*za scénou*):

Co je?

HOSTINSKÁ:

Dvě láhve! Ne ty, co dáváme hostům! Ty tam vzadu pod otýpkama!

HLAS:

Rozumím!

HOSTINSKÁ:

Pane Jakube, změnila jsem názor. Vidím, že jste dojemný člověk. Představila jsem si, jak máte roubík v ústech a strašně se vám chce povídat, a v té chvíli jsem k vám uctíla obrovskou lásku. Víte co, smiřme se. (*Obejmou se.*)

Janek vchází na jeviště a staví na stůl dvě láhve. Otvírá je a nalévá do tří sklenek.

Pánové, celý život nebudete pít lepší víno!

JAKUB:

Paní hostinská, musela jste být zatraceně šarmantní ženská. PÁN:

Sprostáku, paní hostinská je zatraceně šarmantní!

HOSTINSKÁ:

Už to není, co to bylo. Měli jste vidět kdysi! Ale nic. Vraťme se k paní de La Pommeraye...

JAKUB (*zvedá sklenku*):

Ale nejdřív se napijme na zdraví všech hlav, které jste popletla!

HOSTINSKÁ:

S radostí. (*Přítukávají, pijí.*) Ale vraťme se k paní de La Pommeraye.

JAKUB:

Předtím se ale napijme na zdraví pana markýze, protože mám o něho strach.

HOSTINSKÁ:

A to plným právem.

Ťukají a pijí.

4. VÝSTUP

Při posledních replikách předchozího výstupu vstoupily zezadu na vyvýšenou část scény Matka s Dcerou.

HOSTINSKÁ:

Umíte si představit, jak byla vzteklá? Oznámí markýzovi, že ho nemiluje, a markýz poskakuje radostí! Pánové, byla to hrdá žena! *(Otočí se směrem k Matce a Dceři)*: Tyhle dvě ženy schválně vyhledala. Znala je z dřívějšíka. Matka s dcerou. Přivedla je do Paříže soudní pře, prohrály ji, přišly na mizinu a matka byla ráda, že si zřídila malou hernu.

MATKA *(z pódiá)*:
Co zmůžete proti bídě? Dělal jsem všechno, abych dceru dostala k operě. Ale co jsem měla dělat, když ta husa nemá vůbec hlas!

HOSTINSKÁ:

Do herny chodili páni, hráli, večereli a nějaký z nich vždycky zůstal na noc a strávil ji s dcerou nebo matkou. Byly to tedy...
JAKUB:

Ano, byly. Ale přesto přijíme na jejich zdraví, neboť jsou docela pohledné.

Jakub zvedá sklenku a všichni tři přitukávají a piji.

MATKA *(mluví směrem k Hostinské)*:
Budu upřímná, paní markýzo. Máme choulostivé a velmi nebezpečné zaměstnání.

HOSTINSKÁ *(vystupuje k nim na pódiu)*:
Nevešly jste... v tomto svém povolání... příliš ve známost?

MATKA:

Naštětí myslím, že ne. Naše... herna... je v Hamburské ulici, to je daleko, na předměstí...

HOSTINSKÁ:

Předpokládám, že na svém povolání nelpíte. Že byste tedy uvítaly, kdybych vám chtěla připravit trochu lepší osud.

MATKA *(s vděčností)*:

Ach paní markýzo!

HOSTINSKÁ:

Musíte mě ale na slovo poslouchat.

MATKA:

Spolehněte se.

HOSTINSKÁ:

Vrátíte se domů. Prodáte všechnen nábytek a všechny šaty, které jsou jen trochu nápadné.

JAKUB *(zvedá sklenku)*:

Připíjím na zdraví té slečny. Tváří se melancholicky, že musí mít každou noc jiného pána!

Přitukávají si s Pánem a piji.

HOSTINSKÁ *(z pódiá Jakubovi)*:

Neposmívejte se. Vy nevíte, jak je z toho někdy na blití. *(K oběma ženám)*: Najmu vám malý byt. Budé tam jen nejnutnější nábytek. Z toho bytu smíte vycházet jen do kostela a zpátky. Musíte předstírat největší odloučenost od světa. Musíte chodit se sklopenýma očima a nikdy jedna bez druhé. Budete mluvit nábožnou hantýrkou. A já sama vás ovšem navštěvovat nebudu. Nejsem ani hodna... stýkat se s tak svatými ženami... A teď jděte!

Obě ženy odcházejí.

PÁN:

Z té ženy jde hrůza.

HOSTINSKÁ *(z pódiá Pánovi)*:

A to jste ji ještě nepoznal!

5. VÝSTUP

Z opačné strany, než kam odesly obě ženy, přichází Markýz a jemně se doryká paže Hostinské. Ta k němu překvapeně otočí zrak.

HOSTINSKÁ:

Ó markýzi! Jsem ráda, že vás vidím! Co vaše dobrodružství? Co holčičky?

Markýz ji bere za paži a zvolna s ní promenuje po vyvýšené ploše jeviště; naklání se k ní a cosi jí šepí v odpověď na její otázku.

PAN:

Dívej se, Jakube! On jí asi opravdu vykládá o svých pletkách! Neprozetelný prasák!

HOSTINSKÁ:

Obdivuji se vám. (*Markýz jí opět něco šeptne.*) Máte stále velké štěstí u žen!

MARKÝZ:

A vy nemáte, s čím byste se mi světila? (*Hostinská vrtí který na vás tak velice naléhal...*)

HOSTINSKÁ:

Nevídám ho již.

MARKÝZ:

Ale, ale! Pročpak jste zapudila pidimužika?

HOSTINSKÁ:

Nelíbí se mi.

MARKÝZ:

Jak se vám mohl nelíbit! Nejroztomilejší pidimužík ze všech pidimužíků! Že vy mě pořád milujete!

HOSTINSKÁ:

Neříkám, že ne...

[66]

MARKÝZ:

Že vy se spoléháte na můj návrat a snažíte si uchovat všechny výhody ctnostného chování?

HOSTINSKÁ:

Bojíte se?

MARKÝZ:

Jste nebezpečná žena!

Markýz s Hostinskou kráčeji v oblouku vyvýšenou částí jeviště, jako by korzovali; v této chvíli jde proti nim jiná dvojice, Matka s Dcerou.

HOSTINSKÁ (*překvapeně*):

Ach bože, je to možné! (*Opustí Markýze a jde k oběma ženám*): Jste to vy, paní?

MATKA:

Ano, já...

HOSTINSKÁ:

A jak se vám daří? Co jste dělala celou tu věčnost?

MATKA:

Znáte naše neštěstí. Žijeme skromně, vzdáleny společnosti.

HOSTINSKÁ:

Zanevřít na společnost, to vám schvaluji, ale zanevřít na mě –

DCERA:

Milostivá paní, mnohokrát jsem vás mamince připomínala, ale ona pokaždé řekla: Kdepak paní de La Pommeraye, ta na nás určitě zapomněla.

HOSTINSKÁ:

Jaká nespravedlnost! Jsem ráda, že vás vidím. Tohle je můj přítel. Markýz des Arcis. Jeho přítomnost nám nebude vadit. Jak slečna vyrostla!

Promenují dále ve čtyřech.

PAN:

Poslyš, Jakube, ta hostinská se mi líbí. Vsadím se, že se nenarodila v hospodě. Ta má v sobě jinou krev. To já poznám.

[67]

HOSTINSKÁ:

Slečna opravdu vyrostla do krásy!

PÁN:

Vznešená baba. Opravdu.

MARKÝZ (*oběma ženám*):

Vždyť ještě zůstaňte! Neodcházejte!

MATKA (*pláče*):

Ne, ne, musíme na pobožnost...

Uklánějí se a odcházejí.

MARKÝZ:

Můj bože, markýzo, kdo jsou ty ženy?

HOSTINSKÁ:

Dvě nejšťastnější bytosti, jaké znám. Viděl jste ten jejich klid? Tu vyrovnanost? Zdá se mi, že je v tom velká moudrost, žít v ústraní.

MARKÝZ:

Markýzo, měl bych výčitky, kdyby vás náš rozchod měl dovést k takhle smutným názorům.

HOSTINSKÁ:

Bylo by vám milejší, kdybych otevřela dveře maličkému hraběti?

MARKÝZ:

Přidmužíkovi? Určitě milejší.

HOSTINSKÁ:

Radíte mi to?

MARKÝZ:

Bez váhání.

HOSTINSKÁ (*sejde z pódia k Pánovi a Jakubovi*):
Slyšíte ho.

Pak zvedne ze stolu svou sklenku a pije. Pak si sedá na okraj pódia a Markýz přisedá k ní. Hostinská pokračuje:

Připadám si vedle ní najednou stará. Když jsem ji poprvé viděla, sahala kousek od země.

[68]

MARKÝZ:

Mluvíte o dceři té dámy?

HOSTINSKÁ:

Ano. Připadala jsem si dnes jak zvadlá růže vedle pučící.

Všiml jste si jí?

MARKÝZ:

O všem.

HOSTINSKÁ:

Co jí říkáte?

MARKÝZ:

Jak z Raffaelova obrazu.

HOSTINSKÁ:

Ten pohled.

MARKÝZ:

Ten hlas.

HOSTINSKÁ:

Ta pleť.

MARKÝZ:

Ta chůze.

HOSTINSKÁ:

Ten úsměv.

JAKUB:

Hergot, markýzi, jestli budete takhle pokračovat, nikdy se z toho nevykotáte!

HOSTINSKÁ (*Jakubovi*):

To se ví, že se nevykotám! (*Vstane, zvedá sklenku a pije.*)

MARKÝZ:

Ta postava!

S tímto povzdechem vstává a odchází oblokem dozađu po vyvýšené části jeviště.

HOSTINSKÁ (*Jakubovi a Pánovi*):

Chytil se a spolkl udičku.

JAKUB:

Paní hostinská, ta markýza je potvora.

[69]

HOSTINSKÁ:

A co markýz? Neměl jí přestat mít rád.

JAKUB:

Paní hostinská, vy asi neznáte tu krásnou povídačku o Nožíku a Pochvě.

PÁN:

Tu jsi mi nikdy neříkal!

6. VÝSTUP

MARKÝZ (*se zase obloukem vrací k Hostinské a prosebně ji oslovuje*):

Viděla jste, markýzo, své přítelkyně?

HOSTINSKÁ (*Pánovi a Jakubovi*):

Vidíte ho, jak zabral!

MARKÝZ:

Není to od vás hezké... Jsou tak chudé, a ani je nepozvete nikdy ke stolu...

HOSTINSKÁ:

Zvala jsem je, ale marně. Nedivte se. Kdyby se rozneslo, že mě navštěvují, lidé by řekli, paní de La Pommeraye je jejich ochránkyní, a ony by přišly o své almužny.

MARKÝZ:

Cože! Ony žijí z almužen?

HOSTINSKÁ:

Z almužen své farnosti.

MARKÝZ:

Jsou to vaše přítelkyně, a vy jim dovolíte žít z almužen!

HOSTINSKÁ:

Ach, markýzi, my lidé velkého světa nejsme s to pochopit jemnocit těch bohabojných duší. Nepřijaly by pomoc od kohokoli. Přijmou ji jen z čistých a neposkvrněných rukou.

MARKÝZ:

Víte, že jsem byl v pokušení je navštívit?

HOSTINSKÁ:

Zničil byste je tím. Při kráse té dívky – víte, jaké by z toho vznikly strašné klepy!

MARKÝZ (*povzděchne*):

To je kruté...

HOSTINSKÁ (*zlomyslně*):

Ano, kruté. Kruté...

MARKÝZ:

Posmíváte se mi!

HOSTINSKÁ:

Spíš vás chci uchránit před žalem! Protože, markýzi, chystáte si hoře! Nezaměňujte tu dívčinu s ženami, jež znáte! Nedá se zlákat! Nedosáhnete cíle!

Markýz zdrceně odejde obloukem dozadu...

JAKUB:

Ta markýza je zlá.

HOSTINSKÁ:

Nenadržujte mužům, pane Jakube. Copak jste už zapomněli, jak paní de La Pommeraye markýze milovala? Je do něho pořád úplně tvrdá! Každé markýzovo slovo je pro ni rána do srdce! Copak nevidíte, že to, co se chystá, je peklo pro ně pro oba?

Markýz se zase obloukem vrací k Hostinské. Hostinská se po něm ohlédně.

Markýzi! Bože, jak to vypadáte!

MARKÝZ (*přechází jevištěm*):

Jsem posedlý. Nemohu to už vydržet. Nemohu spát. Nemohu jíst. Čtrnáct dnů jsem pil jak duha, pak jsem zas čtrnáct dnů byl pobožný jak fráter, abych ji mohl vidat v kostele... Markýzo, udělejte to nějak, abych ji viděl... (*Hostinská vzdychne.*) Přítelkyně moje!

HOSTINSKÁ:

Ráda bych vám pomohla, markýzi, ale je to obtížné. Mohla bych lehce upadnout do podezření, že jsem s vámi spóčena...

MARKÝZ:

Prosím vás!

HOSTINSKÁ (*napodobí ho*):

Prosím vás!... Vždyť co je mi vlastně po tom, jestli jste se zamiloval nebo nezamiloval! Proč já si tím mám komplikovat život? Rozmotejte si to sám, co jste si zamotal!

MARKÝZ:

Proboha vás prosím. Opustíte-li mě, jsem ztracen. Jestli to nechcete udělat kvůli mně, myslíte na ně! Protože já jsem zešle! Vniknu k nim násilím, a nevíte, co udělám!

HOSTINSKÁ:

Budíž... nechte mi tedy čas, abych všechno promyslela... a připravila...

Vzadu stavějí sluhové stůl se židlemi. Markýz odchází...

7. VÝSTUP

HOSTINSKÁ (*dozadu, odkud přicházejí na scénu Deera s Matkou*):
Tak pojdte, pojdte. Posadíte se se mnou ke stolu a budem
jíst.

*Usazují se vzadu u stolu. – Na jevišti jsou teď dva stoly: jeden
dole, kde je Jakub a Pán, druhý na vyvýšené části jeviště.*

Až přijde markýz, budeme všechny strašně překvapené. Ať
to nepoletete.

JAKUB (*volá na Hostinskou*):
Paní hostinská! Ta vaše dáma je zvíře!

HOSTINSKÁ (*od stolu dolů na Jakuba*):
A co je markýz, pane Jakube? To je snad anděl?

JAKUB:

A proč by měl být anděl? Podle vás není pro člověka jiná

volba než bestie, nebo anděl? Měla byste znát povídačku
o Nožíku a Pochvě, pak byste možná něco pochopila.

MARKÝZ (*přistoupí k sedícím dámám, předstírá překvapení*):
Ó... zdá se mi, že jsem vás vyrušil...

HOSTINSKÁ (*rovněž překvapena*):
Opravdu... nečekaly jsme vás, markýzi...

PÁN:
Komediantky!

HOSTINSKÁ:

Ale když už jste přišel, posadte se s námi...

MARKÝZ:

Markýz líbá dámám ruce, usedá...

JAKUB:

To bude nudná zábava. Povím vám zatím, pane, povídačku
o Nožíku a Pochvě.

[74]

MARKÝZ (*zasahuje do debaty mezi dámami*):

Souhlasím s vámi úplně, mé dámy. Co jsou to radosti života?
Jen prach a dým. Víte, kdo je muž, kterému se obdivuju
ze všech nejvíce?

JAKUB (*svému Pánovi, který se zaujal Markýzovými slovy*):

Neposlouchejte ho, pane!

MARKÝZ:

Vy to nevíte, mé dámy? Je to svatý Šimon sloupovník. Můj
patron.

JAKUB:

Ta povídačka o Nožíku a Pochvě, to je učení všech učení
a základ všech věd.

MARKÝZ:

Představte si, mé dámy! Svatý Šimon strávil čtyřicet let svého
života na sloupu vysokém čtyřicet metrů a prosil Boha, aby
mu dal sílu, aby vydržel čtyřicet let na sloupu vysokém čtyřicet
metrů...

JAKUB:

Neposlouchejte ho, pane!

MARKÝZ:

...a mohl se tam modlit k Bohu, aby mu dal sílu a on vydržel
čtyřicet let na sloupu vysokém čtyřicet metrů...

JAKUB:

Poslouchejte mě! (*Pán se konečně obrací k Jakubovi.*) Jednou
se Nožík s Pochvou strašně pohádali. Nožík povídá: Pochvo,
miláčku, vy jste mi pěkná děvka; každý den poskytujete
útulek jiným Nožíkům. A Pochva povídá Nožíkovi: Nožíku,
miláčku, vy jste pěkný kurevník! Každý den měníte pochvu!

MARKÝZ:

Představte si to, mé dámy. Čtyřicet let života na sloupu
vysokém čtyřicet metrů.

JAKUB:

Ta hádka se rozpoutala u stolu. A ten, který tam seděl mezi
Pochvou a Nožíkem, povídá: Milá Pochvo a milý Nožíku.
Činíte dobře, že měníte nožiky a pochvy, ale udělali jste
smrteľnou chybu, když jste si slíbili, že je měnit nebudete.

[75]

Copak, k čertu, Nožíku, nevíš, že tě Bůh stvořil, aby ses vsouval do mnoha pochev?

DCERA:

A ten sloup měl opravdu čtyřicet metrů?

JAKUB:

A copak ty, Pochvo, nevíš, žes byla stvořena pro mnoho nožíků?

Pán, který se přestal zajímat o Markýze a poslouchal Jakuba, se rozesměje.

MARKÝZ *(s milostnou něhou)*:

Ano, mé dítě. Čtyřicet metrů.

DCERA:

A neměl svatý Šimon závrat?

MARKÝZ:

Ne. Neměl závrat. A víte proč, mé dítě? Nevím.

MARKÝZ:

Protože se ze svého sloupu nikdy nedíval dolů. Díval se ustavičně k Bohu, nahoru. A ten, kdo se dívá nahoru, nemůže dostat nikdy závrat.

VSECHNY TŘI DÁMY *(překvapeně)*:

Ano! To je pravda!

PÁN:

Jakube!

JAKUB:

Ano.

MARKÝZ *(se loučí s dámami)*:

Bylo to pro mě velkou ctí...

PÁN *(pobaven)*:

(Odchází.)

Tvá povídačka je nemravná, Jakube, a já ji odmítám, odvolávám a činím tak neplatnou.

JAKUB:

Ale líbila se vám!

PÁN:

O líbení nejde. Komu by se nelíbila. Samozřejmě že se mi líbila.

Služebníci odnášejí z pódia stůl a židle. Jakub a Pán se znovu dívají na pódium, kde se právě Markýz znovu vrací k Hostinské.

8. VÝSTUP

HOSTINSKÁ:

Tak co, markýzi, našel byste v celé Francii ženu, která by pro vás udělala to, co já?

MARKÝZ (*pokleká před ní*):
Jste moje jediná přítelkyně...

HOSTINSKÁ:

Obrátne list. Co vaše srdce?
MARKÝZ:

Buď tu dívku dostanu, nebo zahynu.
HOSTINSKÁ:

Budu ráda, když vám zachráním život.
MARKÝZ:

Vím, že se budete hněvat, ale přiznám se vám. Poslal jsem jim dopis. A skříňku s klenoty. Ale vrátily mi ji.
HOSTINSKÁ (*přísně*):

Láska vás kazí, markýzi. Co vám udělaly ty dobré ženy, že jste je chtěl utopit v hanbě? Myslíte si, že si koupíte nevinnost za pár šperků!?

MARKÝZ (*stále v pokleku*):
Odpusťte mi.

HOSTINSKÁ:

Varovala jsem vás. Ale vám není pomoci.
MARKÝZ:

Má drahá. Chci udělat ještě poslední pokus. Dám jim do vlastnictví jeden svůj dům ve městě, druhý na venkově. Rozdělím se s nimi napůl o všechno své jmění.
HOSTINSKÁ:

Jak myslíte... Ale čest se koupit nedá. Znáám ty ženy.
Odhází od Markýze, kterého zanechává v jeho pokleku; z druhé strany jde proti ní Matka a i ona padá před Hostinskou na koleno.

[78]

MATKA:

Paní markýzo, nezakazujte nám to přijmout! Takové jmění! Takový majetek! Takové štěstí!

HOSTINSKÁ (*ke klečící Matce*):

Myslíte si, že jsem to všechno podnikala kvůli jakémusi vašemu štěstí? Okamžitě odmítněte všechny markýzovy nabídky!

JAKUB:

Co ještě chce víc ta ženská?!

HOSTINSKÁ (*k Jakubovi*):

Co chce? Určitě ne dělat dobro nějakým dvěma ženám. Co je jí po nich, pane Jakube! (Matce): Buď mě poslechnete, nebo vás pošlu šupem zpátky do vašeho bordýlku!

Obrací se k ní zády, takže je čelem opět ke klečícímu Markýzi.

MARKÝZ:

Ach, má přítelkyně, měla jste pravdu. Ony mě odmítly. Jsem u konce. Co mám dělat?... Ach, markýzo, víte, k čemu jsem se rozhodl? Já se s ní ožením.

HOSTINSKÁ (*v předstíraném překvapení*):

Příteli, to je vážná věc. To musíme uvážit.

MARKÝZ:

Nač uvažovat. Nešťastnější, než jsem, nemohu už být.

HOSTINSKÁ:

Pomalů, markýzi. Teď když jde o celý váš život, nesmíme se unáhlit... (*Předstírá, že přemýšlí nahlas*): Ovšem, je pravda: ty ženy jsou počestné. Jejich charakter je krystalicky ryzí... Máte snad pravdu... Chudoba není k necti...

MARKÝZ:

Navštivte je, prosím. A řekněte jim o mém úmyslu.

HOSTINSKÁ (*obrací se čelem k Markýzi, podává mu ruce; on se vztyčuje; stojí proti sobě; markýza se usmívá*):

Dobře. Slibuji vám to.

MARKÝZ:

Děkuji.

HOSTINSKÁ:

Co bych pro vás neudělala.

[79]

MARKÝZ (*kterému oirmulo*):

Ale řekněte mi, má jediná skutečná přítelkyně, proč se taky neprovdáte?

HOSTINSKÁ:

A za koho, markýzi?

MARKÝZ:

Za malého hraběte.

HOSTINSKÁ:

Za trpaslíka?

MARKÝZ:

Je bohatý, duchaplný...

HOSTINSKÁ:

A kdo mi zaručí jeho věrnost? Vy?

MARKÝZ:

Ach, bez manželovy věrnosti se obejdete.

HOSTINSKÁ:

Ne, ne, mě by to uráželo. A pak, já jsem mstivá.

MARKÝZ:

Jste-li mstivá, tak se pomstíme! To nebude špatné! Víte co?

Najmeme si společně palác a všichni čtyři tam budem tvořit nejrozkošnější čtyřlístek!

HOSTINSKÁ:

To by nebylo špatné.

MARKÝZ:

Když nám bude váš pidimužík vadit, vsuneme ho do vázičky na váš noční stolek.

HOSTINSKÁ:

Váš návrh se mi velice líbí. Ale já se přesto neprovdám.

Jediný muž, za kterého bych se mohla provdat...

MARKÝZ:

Jsem já?

HOSTINSKÁ:

Mohu se teď k tomu klidně přiznat.

MARKÝZ:

A proč jste mi to neřekla dříve?

HOSTINSKÁ:

Jak vidět, udělala jsem dobře. Ta, kterou jste si vybral, bude se k vám hodit tisíckrát lépe!...

Z hloubi jeviště kráčí zvolna a slavnostně Deera v bílých svatebních šatech.

MARKÝZ (*ji uvidí a okouzleně jí kráčí vstříc*):

Markýzo, jsem vám do smrti vděčný...

Kráčí pomalu vstříc Dceři. Obejmou se a strnou v dlouhém objetí.

9. VÝSTUP

Zatímco Markýz stojí v objetí s Dcerou, Hostinská, nespouštějíc z nich zrak, odchází pozpátku na druhý konec vyvýšené části jeviště.

HOSTINSKÁ (volá):

Markýzi!

Markýzi! (Markýz sotva vnímá její volání, stojí stále v objetí.)
svatební noci?)

JAKUB:

Můj bože! A jak!
HOSTINSKÁ:

To jsem ráda. A teď poslouchejte. Měl jste ušlechtilou ženu, kterou jste si neuměl uchovat. Ta ušlechtilá žena jsem já. (Jakub se směje.) Pomstila jsem se vám tím, že jsem vás přiměla oženit se s takovou, jakou si zasloužíte. Jděte hned žena! Vaše žena i vaše tehyně! (Hostinská se dábělsky směje.)
Dcera se vrhá k Markýzovým nohám.

MARKÝZ:

Hanebnice... hanebnice....

DCERA (u Markýzových nohou):

Pane, rozšlapte mě, rozdrťte mě...

MARKÝZ:

Odejděte, hanebnice...

DCERA:

Udělejte se mnou, co chcete...

HOSTINSKÁ:

Utíkejte, markýzi! Utíkejte do Hamburské ulice! A dejte tam zasadit pamětní desku: Zde dělala kurvu markýza des Arcis!

[82]

Hostinská se dábělsky směje.

DCERA (na zemi u Markýzových nohou):

Pane, smilujte se...

Markýz ji odstrkává nohou, kterou mu Dcera chytá, a vzdaluje se...

JAKUB:

Pozor, hostinská! Tohle přece není konec příběhu!

HOSTINSKÁ:

Jak to že ne! Opovažte se k němu něco přidávat!

Jakub vyskakuje na vyvýšenou část jeviště a staví se na místo, kde před chvílí stál Markýz; Dcera se chytá jeho nohou...

DCERA:

Pane markýzi, proboha, nechte mi aspoň naději na vaše odpuštění!

JAKUB:

Vstaňte.

DCERA (na zemi, držíc se jeho nohou):

Udělejte se mnou, co chcete. Podrobím se všemu.

JAKUB (opravdovým, upřímným tónem):

Říkám vám, abyste vstala... (Dcera se neodvažuje povstat.)
Z tolika počestných dívek se staly zkažené. Proč by to jednou nemohlo být naopak? (Něžně): Věřím ostatně, že zkaženost vás jenom obestřela. Že vás nikdy nezasáhla. Vstaňte. Copak mě neslyšíte? Odpustil jsem vám. I v té nejhorší chvíli potupy jsem ve vás nepřestal vidět svou ženu. Budte počestná, budte mi věrná, budte šťastná a udělejte všechno, abych byl šťasten i já. Nic víc po vás nechci. Vstaňte, má ženo. Paní markýzo, vstaňte! Vstaňte, paní des Arcis!

Dcera povstane, obejmě Jakuba a bláznivě ho líbá.

HOSTINSKÁ (volá z druhé strany pódia):

Je to kurva, markýzi!

[83]

JAKUB:

Držte hubu, paní de La Pommeraye! (Dceři): Odpustil jsem vám. A abyste věděla, ničeho nelituji. Tam ta paní (ukáže na Hostinskou) se mi vůbec nepomstila, ale prokázala mi obrovskou službu. Copak nejste mladší než ona, krásnější tam pár nádhernější? Odejdem spolu na venkov a ztratíme jeviště a pak se obrací k Hostinské)... (Vede si ji vyvýšenou částí hostinská, že jim bylo nádherně. Protože nic není jistého na tomto světě a věci mění svůj význam tak, jak vítr vane. A vítr stále vane, a vy to ani nevíte. A vítr vane a štěstí se mění v neštěstí a pomsta v odměnu a lehká holka v oddanou ženu, s kterou se nikdo nemůže měřit...)

10. VÝSTUP

Při posledních Jakubových větech sestoupila Hostinská z pódia a přisedla si ke stolu, kde sedí Pán; Pán ji drží kolem těla a připíjí si s ní...

PÁN:
Jakube, nelíbí se mi, jak jsi zakončil ten příběh! Ta holka si vůbec nezasloužila stát se markýzou! Strašně mi připomíná Agátu! Jsou to obě dvě prohnané podvodnice.

JAKUB:

Mýlíte se, pane!

PÁN:

Já že se mýlím!

JAKUB:

Hrozně se mýlíte!

PÁN:

Jakýsi Jakub mě bude poučovat, jestli já, jeho pán, se mýlím, nebo ne?

Jakub nechává být Dceru, která se v dalším průběhu ztratí z jeviště, a seskakuje dolů z pódia.

JAKUB:

Nejsem žádný jakýsi Jakub. Vzpomeňte si, že jste mě dokonce nazýval svým přítelem.

PÁN (zabýváje se důvěrně Hostinskou):

Když se mi zachce tě nazývat přítelem, budeš přítel. A když tě nazvu jakýmsi Jakubem, budeš jakýsi Jakub. Protože tam nahoře, víš kde, tam nahoře, jak to říkával tvůj kapitán, tam nahoře je psáno, že jsem tvůj pán. A já ti poručím, abys odvolal ten konec příběhu, který se nelíbí ani mně, ani paní de La Pommeraye, které se kořím (políbí Hostinskou), neboť je to vznešená dáma s velikým zadkem...

JAKUB:

Vy si, pane, opravdu myslíte, že by Jakob někdy odvolal příběh, který vyprávěl?

PÁN:

Bude-li si to jeho pán přát, Jakob svůj příběh odvolá!

JAKUB:

Ani nápad, pane!

PÁN (*stále se zabývá důvěrně Hostinskou*):

Jestli bude Jakob odmlouvat, pošle ho pán spát do chlívků mezi kozy!

JAKUB:

Nepůjdu.

PÁN (*líbá Hostinskou*):

Půjdeš.

JAKUB:

Nepůjdu.

PÁN (*zarve*):

Půjdeš.

HOSTINSKÁ:

Pane, můžete něco udělat pro dámu, kterou líbáte?

PÁN:

Všchno, co si dáma bude přát.

HOSTINSKÁ:

Přestaňte se tedy zlobit na svého sluhu. Je sice opravdu velice drzý, ale mně se zdá, že vy právě takového potřebujete. Tam

nahoře bylo psáno, že jeden bez druhého nemůžete být. PÁN (*Jakubovi*):

Slyšel jsi, sluhu. Paní de La Pommeraye právě řekla, že se tě nikdy nezbavím.

JAKUB:

Zbavíte, pane, neboť odcházím spát do chlíva ke kozám.

PÁN (*vstává*):

Nikam nepůjdeš!

JAKUB:

Půjdu!

PÁN:

Nepůjdeš!

JAKUB:

Půjdu! (*Pomalů odchází.*)

PÁN:

Jakube! (*Jakub pomalu, velice pomalu odchází.*) Jakoubku! (*Jakub odchází...*) Jakoubčku! (*Pán za ním utíká, chytá ho za ruku*): No tak, slyšel jsi. Co bych si bez tebe počal!

JAKUB:

Dobrá. Ale abychom přešli dalším sporům, měli bychom se jednou provždy dohodnout na některých zásadách.

PÁN:

Jsem pro!

JAKUB:

Tedy: Anžto je psáno tam nahoře, že jsem pro vás nepostradatelný, budu toho zneužívat pokaždé, kdy budu mít příležitost.

PÁN:

To není psáno tam nahoře!

JAKUB:

Tak to bylo stanoveno v okamžiku, kdy nás náš pán stvořil.

On ustanovil, že vy budete mít titul, a já podstatu. Že vy budete dávat rozkazy, ale já budu určovat jaké. Že vy budete mít moc, ale já vliv.

PÁN:

V tom případě si s tebou okamžitě vyměním místo.

JAKUB:

Nic byste tím nezískal. Titul byste ztratil, a podstatu byste neměl. Pozbyl byste moc, a vliv byste nezískal. Zůstaňte, pane, čím jste. Když budete hodný a poslušný pán, nebude se vám dárřit špatně.

HOSTINSKÁ:

Amen. Je hluboká noc a tam nahoře je psáno, že jsme moc vypili a budeme teď spát..

OPONA

3. JEDNÁNÍ

1. VÝSTUP

Scéna je zcela prázdná; Pán s Jakubem jsou v přední části jeviště.

PÁN:

A vůbec, kde máme naše koně?

JAKUB:

Nechte si už ty hloupé otázky, pane.

PÁN:

Takovýhle nesmysl! Jako by francouzský šlechtic chodil snad někdy po Francii pěšky! Kdo nás to vlastně přepisoval, Jakube?

JAKUB:

Nějaký blbec, pane. Ale když už nás přepsal, tak si nic nepomůžem.

PÁN:

Ať zhynou všichni přepisovači. Ať jsou nabodnuti na kůl uší! Bolí mě nohy!

JAKUB:

Pane, ti, co přepisují, nebývají opékáni, a všichni jim věří.

PÁN:

Ty myslíš, že budou věřit tomu, kdo nás přepsal? Že se ani nepodívají do knížky, jací jsme doopravdy?

JAKUB:

Pane, přepisují se jiné věci než my dva. Všechno, co se kdy na světě přihodilo, bylo již stokrát přepsáno, a nikoho ani tolikrát přepsání, že ani nevědí, co jsou.

PÁN:

Děšíš mě. Nakonec tamti (*gesto do publika*) uvěří, že jsme neměli ani na koně a šli jsme svým příběhem jako nějakí chodci?

[90]

JAKUB (*gesto do publika*):

Ti? Ti uvěří jiným nesmyslům.

PÁN:

Zdá se mi, že jsi dnes nějak desperátní. Měli jsme ještě zůstat u Velkého jelena.

JAKUB:

Já jsem nebyl proti.

PÁN:

Stejně... Ta se nenarodila v hospodě. To ti říkám.

JAKUB:

A kde?

PÁN:

Něvím. Ale v hospodě ne. Protože – ta dikce, ta chůze, ta noblesa, ne, to se napodobit nedá...

JAKUB:

Zdá se mi, pane, že jste se zamiloval.

PÁN (*krčí rameny*):

Bylo-li to psáno tam nahoře... (*Po pauze*): Což mi připomíná, že jsi dosud stále nedovyprávěl, jak jsi se zamiloval ty!

JAKUB:

Neměl jste dát včera přednost příběhu paní de La Pommeraye.

PÁN:

Dal jsem včera přednost velkolepé ženě. Nikdy nepochopíš, co je bontón. Ale teď, když jsme tu sami dva, dávám přede všemi přednost tobě.

JAKUB:

Děkuju vám za to, pane. Tak poslouchejte. Když jsem ztratil panictví, ožral jsem se. Když jsem se ožral, otec mě ztřískal. Když mě otec ztřískal, dal jsem se naverbovat...

PÁN:

Opakuješ se, Jakube!

JAKUB:

Já? Opakovat se? Pane, neznám nic potupnějšího, než se opakovat. To jste mi neměl říkat. Přísahám, že neřeknu až do konce představení ani slovo.

[91]

PÁN:

Jakube, prosím tě...

JAKUB:

Prosíte? Opravdu prosíte?

PÁN:

No jo.

JAKUB:

Tak dobrá. Kde jsem to přestal?

PÁN:

Otec tě zřískal, dal ses naverbovat a nakonec ses dostal do té chalupy, kde se tě ujali a kde byla ta velice krásná žena s tím velkým zadkem... (*Zarazí se*): Jakube... poslouchej, Jakube... Řekni mi to upřímně... ale úplně upřímně, rozumíš... Měla ta žena opravdu tak velký zadek, nebo to říkáš, abys mi udělal radost...

JAKUB:

Pane, proč se zbytečně ptáte?

PÁN (*melancholicky*):

Ona neměla velký zadek, že ne.

JAKUB (*něžně*):

Neptejte se, pane. Víte, že vám nechci lhát.

PÁN (*melancholicky*):

Tak tys mě obelhal, Jakube.

JAKUB:

Nezlobte se na mě za to.

PÁN (*teskně*):

Nezlobím, Jakoubku. Víím, že jsi mě obelhal z lásky.

JAKUB:

Ano, pane. Víím, jak máte rád ženy s velkou zadnicí.

PÁN:

Jsi hodný. Jsi hodný sluha. Sluhové mají být hodní a říkat pánům, co páni chtějí slyšet. Jen žádnou zbytečnou pravdu, Jakube.

JAKUB:

Nebojte se, pane. Nemám rád zbytečné pravdy. Zbytečná pravda, to je ta nejbližší věc, co znám.

[92]

PÁN:

Například?

JAKUB:

Například, že umřem. Anebo že tenhle svět je prohnilý. Jako bychom to všechno nevěděli. A znáte je, ty muže, co vejdou hrdinně na pódium, aby vykřikli: Tento svět je prohnilý! Publikum tleská, ale Jakuba to nezajímá, Jakub to přece ví už nějakých dvě stě, čtyři sta, osm set let dříve než oni, a proto zatímco oni křičí svět je prohnilý, on se raději snaží svému pánovi...

PÁN:

...svému prohnilému pánovi...

JAKUB:

...svému prohnilému pánovi vymyslet několik žen s velice velkými zadnicemi, jaké má pán rád...

PÁN:

Jen já a ten nad námi to víme, že jsi nejlepší sluha ze všech sluhů, jací kdy sloužili...

JAKUB:

A proto se na nic neptejte, nepátrejte po pravdě a poslouchajte: Měla velkou zadnici - počkejte, ale o které mluvím?

PÁN:

Ta v té chalupě, jak se tě tam ujali.

JAKUB:

Jo. Ležel jsem tam asi týden a doktoři jim zatím vychlastali všechno víno, takže se mě moji dobrodinci chtěli rychle zbavit. Naštěstí jeden z těch doktorů, co mě ošetřovali, byl ranhojičem na zámku a jeho žena se přimluvila a oni mě vzali k sobě.

PÁN:

Takže s tou krásnou ženou z chalupy jsi opravdu nic neměl.

JAKUB:

Ne.

PÁN:

Veliká škoda. No nic. A ta lékařova žena, co se přimluvila. Jak ta vypadala?

[93]

JAKUB:

Blond.

PÁN:

Jako Agáta.

JAKUB:

Dlouhé nohy...

PÁN:

Jako Agáta. A zadek?

JAKUB:

Takovýhle, pane!

PÁN:

Úplná Agáta! (*Rozhořčil se*): Ach ta zatracená děvka! S tou bych naložil úplně jinak než markýz des Arcis s tou malou podvodnicí! Úplně jinak než mladý Otrapa s Justinou!

Saint-Ouen už před chvílí vešel na vyvýšenou část jeviště a se zájmem naslouchal rozhovoru Jakuba s Pánem.

SAINT-OUEN:

A proč jste s ní nenaložil?

JAKUB:

Slyšíte ho, jak se vám směje? Je to lump, pane, a já jsem vám to říkal, hned jak jste mi o něm poprvé vyprávěl...

PÁN:

Připouštím, že je, ale až dosud neudělal nic jiného, než co ty jsi provedl svému příteli Otrapovi.

JAKUB:

A přitom je jasné, že on je lump a já ne.

PÁN (*zarazí se*):

To je pravda. Oba jste svedli ženy svým nejlepším přátelům.

A přitom on je lump, a ty ne. Jak to?

JAKUB:

Nevím. Ale zdá se mi, že je v té záhadě ukryto nějaké hluboké životní tajemství.

PÁN:

Ovšem! A vím jaké! To, co vás odlišuje, nejsou totiž vaše

činy, ale vaše duše! Ty, když jsi nasadil svému nejlepšímu příteli Otrapovi parohy, tak ses pak ze žalu ožral...

JAKUB:

Něchci vám brát iluze, ale neožral jsem se ze žalu, nýbrž z radosti.

PÁN:

Ty ses neožral ze žalu?

JAKUB:

Je to ohavné, pane, ale je to tak.

PÁN:

Jakube, můžeš pro mě něco udělat?

JAKUB:

Pro vás všechno.

PÁN:

Dohodněme se na tom, že jsi se tehdy ožral ze žalu.

JAKUB:

Přejete-li si to, pane.

PÁN:

Přeju si to.

JAKUB:

Budiž, pane, ožral jsem se ze žalu.

PÁN:

Děkuji ti. Chci, aby ses co nejdříve odlišil od toho lotra (*obrací se při těchto slovech k Saint-Ouenovi stojícímu stále na vyvýšené části jeviště*), který se ostatně vůbec nespokojil s tím, že mi nasadil parohy...

Pán vystupuje na vyvýšenou část jeviště.

2. VÝSTUP

SAINT-OUEN:

Příteli! Teď jen přemýšlím o pomstě! Ta ničemnice se provínila na nás na obou a my se jí společně pomstíme!

JAKUB:

Ano, už si vzpomínám, tam jste skončili. Ale co vy, pane? Co vy na to tomu potkanovi?

PÁN (*obrací se z pódiá k Jakubovi, v žalostném patosu*):
Co já? Dívej se na mě, Jakube, dívej se na mě, chlapče, a plač nade mnou! (*K Saint-Ouenovi*): Poslyšte, rytíři, rozmyslel jsem si to. Mám-li zapomenout na vaši zradu, musíte mi splnit jednu podmínku...

JAKUB:

Dobře, pane! Jen se nedejte!

SAINT-OUEN:

Udělám všechno. Mám skočit z okna? (*Pán se usmívá a mlčí.*) Oběsit se? (*Pán mlčí.*) Utopit se? (*Pán mlčí.*) Vrazit si tento nůž do prsou? Ano! Ano! (*Odhaltí si košili a namíří nůž proti hrudi.*)

PÁN:

Nechte ten nůž. (*Vytrhává mu ho z ruky*): Pojdte, nejdřív se napijeme a já vám pak prozradím tu strašnou podmínku, bez které vám neodpustím, co jste mi udělal. (*Pán bere do ruky láhev, která tu pravděpodobně zůstala z předchozích scén.*) Řekněte, Agáta je rozkošná, co?

SAINT-OUEN:

Nic si nepřēju víc, než abyste to věděl jako já.

JAKUB (*Saint-Ouenovi*):

Má vysoké nohy?

SAINT-OUEN (*tiše, Jakubovi*):

Ani ne.

[96]

JAKUB:

A krásný veliký zadek?

SAINT-OUEN (*tiše, Jakubovi*):

Rozplácly.

JAKUB (*Pánovi*):

Vidím, že jste snílek, pane, a mám vás o to raději!

PÁN (*Saint-Ouenovi*):

Řeknu ti svou podmínku. Vypijem tuhle lahvičku a ty mi budeš povídat o Agátě. Jaká při tom je. Co při tom říká. Jak to dělá. Jak vzdychá. Jaké to je. Budeš mi to vyprávět, budeme pít a já si to budu představovat... (*Saint-Ouen mlčí, dívá se na Pána.*) No tak co, souhlasíš? No mluv! (*Saint-Ouen mlčí.*) No tak co je? Poslouchal jsi mě vůbec?

SAINT-OUEN:

Ano.

PÁN:

A jsi pro?

SAINT-OUEN:

Jo.

PÁN:

Tak proč nepiješ?

SAINT-OUEN:

Divám se na tebe.

PÁN:

To vidím.

SAINT-OUEN:

Jsi stejně veliký jako já. Ve tmě vypadáme stejně.

PÁN:

Nač myslíš? A proč nezačínáš vyprávět! Chci si to už začít představovat! Hergot, rytíři! Já už to nemůžu vydržet! Já už to musím slyšet!

SAINT-OUEN:

Žádáte mě, příteli, o vylíčení jedné noci s Agátou?

PÁN:

Ty nevíš, co je to vášeň! Ano, žádám tě o to! Je to snad tak moc?

[97]

SAINT-OUEN:

Naopak. Je to málo. Co bys na to řekl, kdybych ti místo *vyličení noci* dal *noc samu*.

PÁN:

Noc samu? Samu noc?

SAINT-OUEN (*vytahuje dva klíče*):

Malý je od domu, velký je od Agátina pokoje. Takhle to dělám, drahý příteli, už šest měsíců. Procházím se ulicí tak dlouho, až se objeví v okně květináč s bazalkou. Pak odemknu domovní dveře, tiše zamknu, tiše vyjdu nahoru, tiše odemknu její dveře. Před jejím pokojem je oblékárna, tam se svléknu. Její pokojík je už otevřen a ona na mě čeká ve tmě ve své posteli.

PÁN:

A vy byste mi postoupil své místo?

SAINT-OUEN:

S největší radostí. Ale mám jedno malé přání.

PÁN:

Jen ven s ním!

SAINT-OUEN:

Můžu?

PÁN:

To se ví, nic si nepřeju víc, než vám udělat radost.

SAINT-OUEN:

Jste nejlepší přítel na světě.

PÁN:

Ně horší než vy. Tak co pro vás mám udělat?

SAINT-OUEN:

Chtěl bych, abyste u ní zůstal až do rána. A já bych ráno přišel jakoby nic a přistihl bych vás!

PÁN (*propukne ve stydlivý smích*):

No to je nádherné! Ale není to kruté?

SAINT-OUEN:

Nebylo by to tak kruté. Spíš veselé. Já bych se totiž před tím v oblékárně svlékl, takže bych vás přistihl...

[98]

PÁN:

Nahý! Jů, vy jste neřestník! Ale dá se to vůbec provést? Máme jen jedno klíče...

SAINT-OUEN:

Vejdeme do domu zároveň. Spolu se svlékneme v oblékárně a vy půjdete k ní. Až se vám zachce, dáte mi znamení – a já se prostě připojím!

PÁN:

No to je nádherné! To je božské!

SAINT-OUEN:

Souhlasíte?

PÁN:

To se ví! – Ale...

SAINT-OUEN:

Ale?

PÁN:

Ale víte... ne, ne, úplně souhlasím... Ale, víte, napoprvé, když je to poprvé, tak bych přece jenom raději sám... až pak přistě bychom...

SAINT-OUEN:

Vídím, že nás chcete mstít na několikrát.

PÁN:

Když tahle pomsta je tak sladká...

SAINT-OUEN:

Je. (*Ukáže Pánovi dozadu, kde leží Agáta. Pán kráčí okouzleně dozadu k ní a Agáta k němu zvedá ruce...*) Pozot, tiše, celý dům spí! (*Pán uléhá k Agátě, která ho objímá...*)

JAKUB:

Přeji vám to, pane, ale mám o vás strach.

SAINT-OUEN (*z vyvýšené plochy dohů k Jakubovi*):

Milý muži, podle všech pravidel by se sluha měl radovat, když je jeho pán napalován.

JAKUB:

Můj pán je dobrák a poslouchá mě. Nemám rád, když ho jiní páni, kteří nejsou dobráci, tahají za nos.

[99]

SAINT-OUEN:

Tvůj pán je hlupák a zaslouží úděl hlupáka.

JAKUB:

Můj pán je snad v jistém smyslu hloupý. Ale našel jsem uvnitř jeho hlouposti přívětivou moudrost, kterou bych sotva našel uvnitř vaší chytrosti.

SAINT-OUEN:

Sluho zamilovaný do pána! Dávej tedy dobře pozor, jak tvůj pán skončí v této histore!

JAKUB:

Zatím je mu dobře a já mu to přeju!

SAINT-OUEN:

Jen počkej!

JAKUB:

Říkám, že je mu zatím dobře, a to je dost. Čeho můžem dosáhnout víc, než že je nám „někdy zatím dobře“?

SAINT-OUEN:

Zaplatí pořádně tuhle šťastnou chvíli!

JAKUB:

Co když je mu v této chvíli tak strašně dobře, že žádné maléry, které jste mu připravil, to už nepřeváží?

SAINT-OUEN:

Drž hubu, sluho! Kdybych měl tomu tvému pitomci přinést víc štěstí než smůly, vrazím si tento nůž opravdu do těla. (*Volá směrem dozadu, za scénu*): Haló! Tak rychle! Je ráno!

3. VÝSTUP

Ozve se hluk a křik. K místu vzadu, kde leží v objetí Pán a Agáta, se nahrnou lidé; je mezi nimi Otec a Matka v nočních košilích a policejní Komisař.

KOMISAŘ:

Tiše, dámy a pánové. Čin je zjevný. Tento pán je policejně přistižen při činu samém. Pokud vím, je to šlechtic a řádný muž. Doufám, že napraví svůj čin z vlastní své vůle a nebudeme ho musit donucovat zákonem.

JAKUB:

Ach bože, pane, už vás dostali.

OTEC AGÁTY (*drží násilím matku, která chce dceru bít*):

Nech ji, všechno přece dobře dopadne...

MATKA AGÁTY (*k Pánovi*):

Fuj, fuj, fuj, vypadal jste tak pořádně, a zatím...

KOMISAŘ (*Pánovi, který se již zvedl ze země*):

Pojďte, pane.

PÁN:

Kam mě chcete vést?

KOMISAŘ (*odvádí Pána*):

Do vězení.

JAKUB (*ohromen*):

Do vězení?

PÁN (*Jakubovi*):

Do vězení, Jakoubku...

Komisař se vzdaluje, také lidé kolem stupínku zmizeli, Pán stojí sám na vyvýšené části jeviště a přibíhá k němu Saint-Ouen.

SAINT-OUEN:

Příteli, příteli, to je strašné! Vy jste ve vězení! Ach, jak se to jen mohlo stát! Byl jsem u Agáty, nechtěli se mnou vůbec

mluvít, vědí, že jste můj přítel, křičeli na mě, že jsem příčinou jejich neštěstí. Agáta mi div nevyškřábala oči, chápete ji jistě...

PÁN:

Záleželo by jen na vás, abyste mě dostal z mé hrozně situace.

SAINT-OUEN:

Jak?

PÁN:

Stačilo by, kdybyste přiznal, jak se to všechno seběhlo.

SAINT-OUEN:

Ano, pohrozil jsem tím Agátě. Ale udělat to nemohu. Představte si, jaké by to na nás na oba vrhlo mravní světlo... Ale stejně je to vaše vina!

PÁN:

Má vina!?

SAINT-OUEN:

Ano, vaše vina! Kdybyste byl přistoupil na moje malé prásáctví, Agáta by byla přistižena mezi dvěma muži a všechno by skončilo pouhým výsměchem. Ale když vy jste byl moc sobecký, příteli! Když vy jste si chtěl užívat sám!

PÁN:

Rytíři!

SAINT-OUEN:

Je to tak, příteli. Doplátil jste na své sobectví.

PÁN (vyčítavě):

Příteli!

Saint-Ouen se rychle obrací a odchází z jeviště.

JAKUB (křičí na Pána):

Krucifix, kdy už mu přestanete říkat *příteli*! Všem je to už dávno jasné, že ten chlap na vás narařičil past a šel vás sám udat, jenom vy budete pořád slepý! Vždyť se mi všichni budou smát, jakého mám hloupého pána.

4. VÝSTUP

PÁN (otočí se k Jakubovi a během dalšího rozhovoru sejde dolů z vyvýšené části jeviště):

Kdyby jen hloupého, Jakoubku. Ale hlavně nešťastného, a to je horší. Z vězení mě sice pustili, ale musel jsem platit odškodné za pohaněnou čest...

JAKUB (utěšuje):

Mohlo to, pane, skončit ještě hůř... Představte si, kdyby ta ženská byla těhotná.

PÁN:

Uhodl jsi.

JAKUB:

Cože!

PÁN:

Ano.

Následující dialog je naplněn skutečným smutkem a prost jakéhokolí komediantství.

JAKUB:

Byla v tom? (Pán přikyvuje, Jakub ho objímá): Pane, můj maličký a drahý pane. Teď už vím, co je to nejhorší možný konec každého příběhu.

PÁN:

Musil jsem platit nejenom pohaněnou čest té coury, ale i výdaje v šestinedělí, platit stravné a výchovné jakémusi spratkoví, který je odpudivě věrnou podobiznou mého přítele rytíře Saint-Ouena.

JAKUB:

Teď už to vím. Nejhorší možný konec každého lidského příběhu je spratek. Ta smutná tečka za dobrodružstvím. Ta kaňka na konci lásky. Kolik je mu dnes let?

PÁN:

Deset. Nechal jsem ho celou tu dobu na venkově. Chci se tam během naší cesty stavit, zaplatit naposledy tam těm lidem a klacka dát do učení.

JAKUB:

Vzpomínáte, jak se mě na začátku ptali (*gesto do publika*), kam jdeme, a já jim řekl: Copak člověk ví, kam jde? A vy jste zatím věděl úplně přesně, kam jdeme, můj maličký a smutný pane.

PÁN:

Nechám z něho udělat hodináře. Anebo stolaře. Udělá za život spoustu židlí a bude mít děti a ty budou vyrábět další židle a další děti, které zas budou plodit další spousty dětí a židlí...

JAKUB:

Svět bude plný židlí a to bude vaše msta.

PÁN (*se smutným znechucením*):

Tráva neporoste, květiny nebudou kvést, všude budou jen samé děti a židle.

JAKUB:

Děti a židle, samé židle a samé děti, to je strašná představa budoucnosti. Jaké štěstí, pane, že zemřeme včas.

PÁN:

Doufám, Jakube, protože je mi někdy úzko z toho ustavičného opakování dětí a židlí a všeho... Víš, napadlo mě to včera, když jsem slyšel příběh o paní de La Pommeraye. Vždyť je to pořád jedna a ta samá historie. Vždyť paní de La Pommeraye je jen opakováním rytíře Saint-Ouena. A já jsem jen jiná verze tvého ubohého Otrapy a Otrapa je jen jiné vydání ošizeného markýze. A Justina je totéž co Agáta a Agáta totéž co ta kurvička, co se s ní nakonec musel oženit markýz.

JAKUB:

Ano, pane, je to pořád dokola. Víte, můj dědeček, ten, co mi dával do úst roubík, čítával vždycky večer bibli, ale ani s tou nebyl spokojen, říkal, že i bible se pořád opakuje, a tvrdil, že ten, kdo se opakuje, dělá si blázný z toho, kdo ho poslouchá.

[104]

A tu mě napadá, pane, že ten, kdo to všechno psal tam nahore, se taky hrozně moc opakoval, a že když se opakoval, dělal si z nás tedy asi blázný... (*Po posledních Jakubových slovech Pán mlčí a Jakub se ho snaží utěšit*): Ale proboha, pane, nebuďte tak smutný, udělám všechno pro to, abych vás rozptýlil; můj maličký pane, víte co, budu vám vyprávět, jak jsem se zamiloval.

PÁN (*melancholicky*):

Vypravuj, Jakoubku.

JAKUB:

Když jsem ztratil panictví, ožral jsem se.

JAKUB:

Ano, to už vím.

JAKUB:

Ach nezlobte se. Skočím hned k lékářově ženě.

PÁN:

Do té ses zamiloval?

JAKUB:

Ne.

PÁN (*zpozorní a rozhlíží se*):

Tak ji přeskoč a běž rychle dál.

JAKUB:

Proč tolik spěcháte, pane?

PÁN:

Cosí mi říká, Jakube, že nemáme příliš času.

JAKUB:

Pane, děsíte mě.

PÁN:

Cosí mi říká, že bys měl vyprávět rychleji.

JAKUB:

Dobrá, pane. Ležel jsem asi týden v lékářově domácnosti a pak jsem se jednoho dne poprvé vydal na procházku.

Jakub je zaujat svým vyprávěním a obrácen víc do publika než k Pánovi, kterého pohled do krajiny čím dál víc znepokojuje.

[105]

Byl krásný den a já jsem ještě hodně kulhal...
PÁN:

Zdá se mi, Jakube, že toto je ta vesnice, kde bydlí můj bastard.

JAKUB:

Pane, přerušujete mě právě, když je to nejhezčí! Ještě jsem kulhal a koleno mě ještě bolelo, ale byl krásný den, vidím to jako dnes.

Na samém kraji jeviště v jeho přední nízké části se objeví rytíř Saint-Ouen. Nevídá Pána, ale Pán ho vidí a dívá se na něho. Jakub je obrácen do publika a je zcela pohlcen svým vyprávěním.

Byl podzim, pane, stromy byly barevné a obloha byla modrá a já jsem šel lesní cestou a proti mně šlo děvče a já jsem moc rád, že mě teď nepřerušujete, byl krásný den a to děvče bylo krásné, teď mě nepřerušujte, pane, šlo proti mně, pomaloučku, a já jsem se díval na ni a ona se dívala na mě a měla krásnou a smutnou tvář, pane, měla tak krásnou a tak smutnou tvář...

SAINT-OUEN (*konečně spatřil Pána, lekl se*):
To jste vy, příteli...

PÁN (*vytrhává kord; také Saint-Ouen vytahuje kord*):
Ano, to jsem já! Tvůj přítel, nejlepší přítel, jakého jsi kdy

měl! (*Vrhá se na něho, šermují.*) Copak tu děláš? Přišel ses podívat na synáčka? Přišel ses podívat, jestli je dost tlustý? Jestli ti ho dost dobře živím?

JAKUB (*pozoruje s obavami souboj obou mužů*):
Pozor! Pane! Dejte si na něho pozor!

Souboj však netrvá dlouho a rytíř Saint-Ouen padá zasažen. Jakub se k němu shýbá:

Zdá se mi, že je po něm. Ach pane, tohle se, myslím, nemělo stát!

Jakub je sehnut nad mrtvým Saint-Ouenem a na jeviště se sbíhají vesničané.

PÁN:

Jakube, rychle! Uteč!

A sám utíká z jeviště...

5. VÝSTUP

Jakubovi se nepodařilo utéci. Několik vesničanů ho chytilo a spoutávají mu teď ruce za zády. Jakub stojí na přední části jeviště spoután a Rychtář si ho měří pohledem.

RYCHTÁŘ:

Tak co na to říkáš, kamaráde, že budeš vězněn, souzen a posléze pověšen?

JAKUB (*stojí s rukama spoutanýma za zády*):

Mohu vám říct jen to, co říkával můj kapitán: že všechno, co se tu na zemi stane, bylo psáno tam nahoře...

RYCHTÁŘ:

To je velká pravda...

Pomalou odchází z jeviště i s ostatními vesničany, takže Jakub během dalšího monologu na jevišti osamí.

JAKUB:

Jiná věc je, jakou to má cenu, to, co bylo tam nahoře psáno. Ach můj pane. Copak je v tom nějaká moudrost, abych já byl pověšen kvůli tomu, že jste se zamíloval do pitomé Agáty? Ani se už nikdy nedovíte, jak jsem se zamíloval. Ta krásná smutná dívka byla služkou na zámku a já jsem se pak na ten zámek dostal taky jako sluha, vidíte, a to už se nikdy nedovíte, protože mě pověsí, a jmenovala se Diviška a já jsem ji měl rád, už jsem žádnou pak vlastně rád neměl, ale znali jsme se jen čtrnáct dnů, představte si, pane, jen čtrnáct dnů, čtrnáct dnů, protože můj tehdejší pán, můj a Diviščin pán, mě prodal komturovi La Boulay, který mě pak předal svému staršímu bratrovi, který mě zas dal svému synovci, generálnímu prokurátorovi v Toulouse, a ten mě zas po čase dal hraběti Trouville a ten mě daroval markýze Belloy, to

[108]

byla ta, co utekla s tím Angličanem, jak z toho byl ten skandál, ale ještě mě stačila doporučit kapitánovi Martovi, ano, pane, tomu, co říkal, že všechno je psáno tam nahoře, a ten mě zas dal panu Herissantovi, který mě umístil u slečny Iselinové, kterou jste vy, můj pane, vydržoval, ale která vám šla na nervy, protože to byla hubená hysterka, ale zatímco ona oblíbil a byl byste mě jistě živil i na stará kolena, protože jste mi to slíbil, a já vím, že byste to splnil, protože my bychom se od sebe nikdy neodloučili, my jsme byli stvořeni jeden pro druhého, Jakub pro pána, pán pro Jakuba. A taková blbost nás odloučí! Hergot, co je mi po tom, že jste naletěl tomu lumpovi! Proč já mám viset kvůli tomu, že jste dobrák a máte špatný vkus! Jaké blbosti jsou to psány tam nahoře! Ó pane, ten, kdo nás tam nahoře všechny psal, to musí být strašně špatný, příšerně špatný, obłudně špatný básník, král, císař špatných básníků!

MLADÝ OTRAPA (*se objevuje při posledních Jakubových větách na přední, nižší části jeviště; dívá se pátravě na Jakuba a pak ho osloví*):

Jakube!

JAKUB (*neřívá se na něho*):

Vlezte mi na záda!

MLADÝ OTRAPA:

Jakube, jsi to ty?

JAKUB:

Vlezte mi všichni na záda! Mluví se svým pánem!

MLADÝ OTRAPA:

Krucifix, Jakube, copak mě nepoznáváš? (*Uchopí Jakuba a otáčí ho proti sobě.*)

JAKUB:

Otrapo...

MLADÝ OTRAPA:

Proč tě svázali?

JAKUB:

Protože mě chtějí pověsit.

[109]

MLADÝ OTRAPA:

Pověsit? Ohó! Kamaráde! Naštěstí jsou ještě na světě kamarádi, kteří nezapomínají na své kamarády! (*Odvazuje Jakubovi provazy, jimiž má spoutané ruce; pak si ho opět obrací k sobě a oba se objímají; když jsou v objetí, Jakub se začne strašně smát.*) Co se tak chechtáš?

JAKUB:

Vynadal jsem právě jednomu špatnému básníkovi, že je špatný básník, a on tě honem poslal, aby opravil svou špatnou báseň, a říká ti, Otrapo, ani ten nejpříšernější básník by nevymyslíl veselejší konec pro svou špatnou báseň!

MLADÝ OTRAPA:

Mluvíš z cesty, kamaráde, ale to nevadí. Nikdy jsem na tebe nezapomněl. Vzpomínáš na půdu? (*Chechtá se a plácá Jakuba po zádech, Jakub se chechtá taky.*) Vidíš ji?! (*Ukazuje dozadu ke schůdkům*): Chlapče, to není půda! To je kaple! To je chrám věrného kamarádství! Člověče, a to ani nevíš, jaké jsi nám přinesl štěstí. Tebe naverbovali, vzpomínáš, a za měsíc potom jsme zjistili, že Justina... (*Význameně se odmlčí.*)

JAKUB:

Co Justina?

MLADÝ OTRAPA:

Že Justina... (*nová významená odmíka*) bude mít... (*Odmíka.*)... No?... Tak hádej!... Dítě!

JAKUB:

Měsíc potom, co mě naverbovali, jste to zjistili?

MLADÝ OTRAPA:

Pak už můj tatík nemohl nic dělat a musel souhlasit, abych si Justinu vzal, a za devět měsíců... (*Významená odmíka.*)

JAKUB:

Co to bylo?

MLADÝ OTRAPA:

Kluk!

JAKUB:

A vydařil se?

MLADÝ OTRAPA (*pyšně*):

Človče! Je mu už deset let! Dali jsme mu na tvou počest jméno Jakub! Věříš, že je ti dokonce jaksi podobný? Musíš jít k nám! Justina bude celá pryč!

JAKUB (*ohlédne se zpátky*):

Můj maličký pane, naše příběhy se jaksi směšně podobají...

Mladý Otrapa si vede vesele Jakuba ze scény.

6. VÝSTUP

PÁN (*vstupuje nešťastně na prázdné jeviště, volá:*
Jakube!... Jakoubku! (*Rozhlíží se*): Od té chvíle, co jsem tě ztratil, jeviště je pusté jak svět a svět je pustý jak prázdné jeviště. Co bych dal za to, kdybys mi zase vyprávěl povídačku o Nožku a Pochvě. Je to ohavná povídačka. Proto bych ji ihned zamítl, odvolal, učimil neplatnou a ty bys ji pak aspoň mohl vyprávět znovu a znovu jako úplně novou... Ach Jakoubku, kdybych tak mohl odvolat celý ten příběh s rytířem Saint-Ouenem... Jenomže tvé krásné povídačky jsou odvolatelné a můj blbý příběh je neodvolatelný a já v něm vězím a vězím v něm bez tebe i bez těch krásných zadnic, které jsi přivoloval pouhým jednoduchým pohybem svých sladce žvanivých úst... (*Zasněně recituje, jako by to byl úryvek z básně v rytmu alexandrinu*): Prdeli kulatá jak luna v úplňku... (*Pokračuje obyčejným hlasem*): A stejně jsi měl pravdu. Člověk neví, kam jde. Jako když šel Ezop do lázní. Myslil jsem, že se sejdou se svým bastardem, a zatím jsem se navždy rozešel se svým... Jakoubkem...
JAKUB (*přiblíží se z druhé strany*):
Můj maličký pane...

PÁN (*se otočí v radostném překvapení*):

Jakube!

JAKUB:

Víte přece, co říkala hostinská, ta vznešená baba s velikou zadnicí: že jeden bez druhého nemůžeme být. (*Pán ve velkém dojetí padne Jakubovi do náručí. Jakub tišš jeho dojetí.*) No nic, nic, řekněte mi raději, kam půjdeme!

PÁN:

Copak víme, kam jdeme?

JAKUB:

To neví nikdo.

PÁN:
Nikdo.

JAKUB:
Tak mě ved'te.

PÁN:

Jak tě můžu vést, když nevíme, kam jdeme?

JAKUB:

Tak to bylo psáno tam nahoře: Vy jste můj pán a je to vaše poslání mě vést.

PÁN:

Ano, ale tys zapomněl, co je psáno hned kousek dál. Pán bude sice dávat rozkazy, ale Jakub bude určovat jaké. Čekám.

JAKUB:

Dobrá. Chci tedy, abyste mě vedl... vpřed.

PÁN (*upadne do rozpaků a rozhlíží se kolem*):

No jo. Ale kde je to?

JAKUB:

Prozradím vám velké tajemství. Odvěký trik lidstva. Vpřed – to je všude.

PÁN (*otáčí se dokola*):

Všude?

JAKUB (*opisuje velikým gestem kruh*):

Kam se podíváte, všude je samé vpřed!

PÁN (*melancholicky*):

Ale to je báječné, Jakube! To je báječné. (*Otáčí se kolem dokola.*)

JAKUB (*se stejnou melancholií*):

Ano, pane, taky se mi to líbí.

PÁN (*po kratší hře, smutně*):

Nuže, Jakube, vpřed!

Odcházejí šikmo dozadu.

OPONA

Praha 1971

VARIACE NA UMĚNÍ VARIACE

Milan Kundera představuje sám svou knihu jako „variaci“ na Jakuba fatalistu. Už Kniha smíchu a zapomnění (1979) uvedla do literatury pojem „variace“, který si autor vypůjčil z hudby, přesněji řečeno od Beethovena. Zatímco symfonie, jak to psal vypravěč Andělů (šestá část Knihy), je „hudební epopěj“, to znamená jakousi „cestou nekonečným vnějším světem“, variace jsou spíš průzkumem opačného prostoru, „nekonečné pestrosti vnitřního světa“, průzkumem zaměřeným na koncentraci, navrácení, prohlubování, trpělivým dolováním, které má hloubit další a další galerie kolem pevného bodu, stále stejného, ale dostupného jen tímto mnohonásobným a stále znovu započínaným přibližováním. V tomto smyslu, říká ještě Kundera, Kniha smíchu a zapomnění je pouhý sled variací: „Různé části následují za sebou jako rozličné etapy cesty, která vede dovnitř tématu, dovnitř myšlenky, dovnitř jediné a téže situace, jejíž pochopení se ztrácí v nedohlednu“, zkrátka, je jen nevyčerpatelnou variací na postavu Taminy.

Jakub a jeho pán je variací ve smyslu lehce odlišném. Dalo by se říci, abychom zůstali u hudební analogie, že jestli Kniha smíchu a zapomnění se podobá například Beethovenovým čtrnácti variacím opus 44 Es-dur, Jakub a jeho pán by se spíš přibližoval, dejme tomu, jeho dvanácti variacím opus 66 na téma Ein Mädchen oder Weibchen z Kouzelné flétny; rozdíl spočívá především v tom, že v prvním případě je téma „vymyšlené“, „originální“, zatímco v druhém případě je prostě vypůjčené z díla předchůdce.

Tento rozdíl, i když zdánlivě nepatrný, je velmi příznačný. Už v samém umění variace je něco, co bych nazval radikální skromností anebo aspoň rezervovaností vůči důležitosti svatosvatého obsahu díla; ten obsah je tu totiž omezen na jediné téma o několika takttech, přičemž to podstatné spočívá spíš v obsírném zpracování a prohlubování tohoto nepatrného základu. Ale když ještě navíc to téma samo není ani vlastním autorovým výtvorem, když je zcela prostě převzato z jiného díla, to podstatné vystoupí ještě jasněji.

To podstatné v případě dvanácti variací opus 66 je seikání Beethovena a Mozarta, a to, že v písni jednoho nalezl ten druhý pro sebe svůj vlastní zpěv. Stejně tak v této malé knížce kdesi za dialogem sluhy a jeho pána, který sám pochází z dialogu Diderota a Sierna, se odehrává nádherný dialog mezi Kunderou a Diderotem, mezi Čechem dvacátého století a Francouzem osmnáctého století, mezi divadlem a románem; budíž řečeno, že literatura ve svém nejvyšším smyslu se uskutečňuje právě v této nekonečité konverzaci, v tomto vzájemném propůjčování hlasů a myšlenek.

Řekl jsem: ve vzájemném propůjčování. Neboť jestli ve dvanácti variacích Mozart propůjčuje svůj hlas Beethovenovi, píjčka se odehrává i v opačném směru: neposlouchám už stejným způsobem duo Paniny a Papagena, protože je pro mě obohaceno budoucími variacemi Beethovenovými. Tak je tomu i s románem Diderotovým, který zde od Kundery dostává neméně, než on sám. Vlastní řád Kunderova textu, ta jeho zdvojená reže, která spojuje do jedné postavy roli hostinské u Velkého jelena a paní de La Pommeraye, anebo roli markýze des Arcis a Jakuba, ta úplně prázdná scéna zabydlená jen slovem herců, ten akcent položený na příbuznost mezi příběhem Jakuba a příběhem jeho pána, celá tato divadlem zprostředkovaná čtba se přitahuje k řádu románů Diderotova, prohlubuje ho, dává mu ještě silnější existenci.

Ale jestliže Diderotův román přijímá z Kunderovy hry světlo i jakýsi přírůstek významů, nejkrásnější ze všeho je patrně ta důvěra, kterou chová Kundera k dílu předchůdcově a o níž svědčí způsob, jakým napsal Jakuba a jeho pána: důvěra, to znamená souhlas a úctu, vědomí, že zůstaneme sami sebou, i když se přizpůsobíme druhému, že objevíme vlastní tvář v evokaci rysů toho druhého a že je možno tvořit v obdivu.

Zdá se mi někdy, že existuje něco, co bych nazval morálkou variací, nebo, chcete-li, jejich metafyzikou. Ale byla by to morálka či metafyzika podivně ironická, v níž by vyšel na povrch jeden z významů podstatných pro celé Kunderovo dílo a který bych formuloval asi takto: jedinečné je past, člověk je stále částí série, tedy vždycky méně individuální, než si myslí, a všechno zlé pochází z posedlého hledání

vlastní odlišnosti. Originalita je iluze, forma domyšlivé náročnosti (viz Život je jinde anebo Lítost z Knihy smíchu a zapomnění). Takže jediná skutečná svoboda (a také jediná moudrost) se rodí z vědomí nutného opakování.

Už v Žertu: co jiného objevil Ludvík nakonec než iluzornost msty, tedy iluzornost své touhy po jedinečnosti? A ta pokora, která ho na konci románu pohnula, aby se přidal k malé vesnické kapele, jejíž umění spočívá pouze ve vyvážení nekonečných variant na folklórní témata, co jiného ta pokora obsahovala než úsměv někoho, kdo přestál lpět na jedinečnosti svého osudu? K podobnému závěru dochází i Jan na konci Knihy smíchu a zapomnění: „Opakování je způsob učinit hranici viditelnou“; hranici, to jest myšlenou čáru, za níž věci ztrácejí svůj smysl a „ozve se smích“. A v Jakubovi a jeho pánu je to také až docela ke konci, kdy se pán svěří Jakubovi:

„... je mi někdy úzko z toho ustavičného opakování dětí a židlí... Víš, napadlo mě to včera, když jsem slyšel příběh o paní de La Pommeraye. Vždyť je to pořád jedna a ta samá historie. Vždyť paní de La Pommeraye je jen opakováním rytíře Saint-Ouena. A já jsem jen jiná verze tvého ubohého Otrapy a Otrapa je jen jiné vydání ošizeného markýze. A Justina je totiž co Agáta a Agáta totiž co kurvička, co se s ní nakonec musel oženit markýz.“

„Ano, pane,“ odpovídá Jakub, „je to pořád dokola.“ A dodává: „A tu mě napadá, pane, že ten, kdo to všechno psal tam nahoře, se taky moc opakoval a že když se opakoval, dělal si z nás asi blázný...“ Jenomže blázen je právě ten, kdo odmítá vidět obecné opakování všeho a na způsob mladých milenců Mozartových pěstuje bláznivou víru, že je s to přetrhnout řetězec nekonečné variace.

Ale je to vždycky Alfonso, kdo bude mít pravdu: cosi fan tutte...

François Ricard

Montréal listopad 1981

Z francouzštiny přeložila V. H.

Ediční poznámka:

Toto české vydání v Atlantisu s předmluvou autora a doslovem Françoise Ricarda je přesnou obdobou prvního knižního vydání *Jakuba a jeho pána* v roce 1981 v nakladatelství Gallimard.